

DE SLAG BIJ AUSTERLITZ,

op den 2den December 1805,

ALS VOORBEELD VAN DEN TEGENAANVAL UIT EEN AFWACHTINGSSTELLING.

(Met twee overzichtskaarten en vijf gevechtsplannen.)

(Vervolg van N°. 11, bladz. 730.)

Opstelling van het Fransche leger in den nacht van den
1sten op den 2den December.

(Zie Plaat XII, N°. 10, en Plaat XIII, N°. 11.)

Het Fransche leger was in den avond van den 1sten December als volgt opgesteld :

Het 3de regiment infanterie van linie en het bataljon Corsikaansche tirailleurs hielden Telnitz met de voorgelegen hoogte, het 26ste regiment lichte infanterie Sokolnitz, met het nabij gelegen kasteel van dien naam, en het bataljon tirailleurs van de Po het dorp Kobelnitz bezet, terwijl de brigade LEVASSEUR (18de en 75ste regiment infanterie) westwaarts van laatstgenoemde plaats gelegerd was.

De lichte cavalerie-brigade MARGARON (6 eskadrons) van het IVde korps, voorloopig aan het IIIde toegewezen, bivakkeerde achter Telnitz en onderhield, behalve de gemeenschap tusschen deze plaats en Kobelnitz, een voortdurenden patrouillegang in de richting van de voorgelegen meren en Augezd.

De infanterie-divisie FRIANT, waarbij de dragonder-divisie BOURCIER was ingedeeld, had den afstand van Weenen tot de abdij van Raigern (± 100 KM.), alwaar zij in den latenvond aan kwam, in tweemaal vier en twintig uur afgelegd; beide divisien rustten daar ter plaatse (1).

(1) De Maarschalk DAVOUT meldt dienaangaande het volgende :

»Toen Uwe Excellentie mij gelaste met de divisien FRIANT en GUDIN, benevens de lichte cavalerie, in geforceerde marschen naar Brünn op te rukken, lag eerstgenoemde onder de muren van Weenen gekantonneerd, had de andere divisie in vereeniging met de 1ste dragonder-brigade van den Generaal KLEIN, Presburg bezet, waar ook ik mij bevond op het oogenblik, dat uwe bevelen, in den avond van den 29sten November, te Weenen aankwamen, terwijl de lichte cavalerie-brigade, onder bevel van den Generaal VIALANNES, tegenover Presburg op den rechteroever van den Donau, den veiligheidsdienst waarnam.»

»Het 1ste regiment-dragonders, deel uitmakende van de divisie KLEIN, was toegevoegd aan den Generaal HEUDELET, wien, met een detachement infanterie van 800 man, was opgedragen het terrein

De infanterie-divisiën SAINT HILAIRE en VANDAMME van het IVde korps (SOULT) betrokken een bivak, westwaarts van de Bzikkerbeek, tusschen Jirzikowitz en Puntowitz; het Iste korps (BERNADOTTE) daarachter nabij Schlapanitz.

De infanterie-divisiën SUCHET en CAFFARELLI van het Vde korps (LANNES) legerden, eveneens achter de Bzikkerbeek, van Jirzikowitz tot over den straatweg naar Olmütz. De lichte cavalerie-brigaden MILHAUD en TREILLARD, beide zelfstandig optredend, dekten den linkervleugel van dit korps. Zij onderhielden gedurende den nacht een aanhoudenden patrouilledienst op den weg naar Olmütz.

De cavalerie-divisiën d'HAUTOUL, NANSOUTY, WALTHER, BOYER (1) en KELLERMANN overnachtten achter het Vde korps.

De Grenadiers van OUDINOT, zoomede de Garde te voet en te paard, welke vereenigd de derde linie vormden, lagen aan gene zijde van het défilé van Bellowitz. De artillerie van de verschillende legerkorpsen, welke in eerste linie waren geplaatst, werd zoodanig opgesteld, dat zij de vijandelijke artillerie — voor het geval deze achter den kam der tegenoverliggende hoogten in batterij mocht komen — en de uitgangen der verschillende defilés onder vuur kon nemen. De Dwarosznahogte (zie N°. 10, bladz. 629) werd gedurende den nacht van den 1sten op den 2den December in staat van verdediging gebracht en met 18 kanonnen van 12 Ⓕ bewapend. Deze batterij, met welker rechtstreeksche bescherming het 17de regiment lichte infanterie was belast, werd gecommandeerd door den Kolonel SÉNARMONT, die zich later ook te Eylau, Friedland en Talavera in de aanvoering van de artillerie op het gevechtveld onderscheidde.

NAPOLEON overnachtte in een stroohut te midden van de bivaks der Gardes en Grenadierbataljons, alwaar hij kort na middernacht het rapport ontving

tusschen den grooten straatweg naar Brünn en den rechteroever van de March van vijanden te zuiveren. Het eenig overgebleven regiment dragonders dezer divisie lag op enkele mijlen afstand van Weenen te Rannersdorf en Schwechat in kantonnementen verspreid."

»De 4de dragonder-divisie BOURCIER stond tusschen Wolkersdorf en Nikolsburg."

»Met welken spoed de marschbevelen ook werden uitgevaardigd en overgebracht, toch was de groote afstand, waarop de divisie GUDIN, de lichte cavalerie-brigade VIALANNES en het grootste gedeelte van de 1ste dragonder-divisie (KLEIN) van het korpshoofdkwartier verwijderd waren, oorzaak, dat deze afdelingen eerst in den namiddag van den 2den December het slagveld naderden."

»Het detachement HEUDELET en het 1ste dragonder-regiment sloten zich in den avond van den 1sten December bij de divisie FRIANT aan, die, na Weenen in den nacht van den 29sten op den 30sten November verlaten en daarop in Nikolsburg (70 KM.) nachtkwartier gehouden te hebben, den 1sten December des avonds te zeven uur de abdij van Raigern bereikte."

»De 1ste dragonder-divisie (KLEIN) kwam in den namiddag van den 2den December te Raigern aan, waar zij het 25ste regiment-dragonders van de divisie BOURCIER versterkte, hetwelk ter beveiliging van den rechtervleugel der Fransche strijdkrachten aldaar positie had moeten nemen."

»De divisie GUDIN marcheerde op dien dag in den vroegen morgen van Nikolsburg, ± 45 KM. van Brünn verwijderd, naar het noorden af."

Rapport sur les évènements, qui ont eu lieu au IIIe corps de la Grande-Armée sous les ordres de M. le Maréchal DAVOUT pendant la bataille d'Austerlitz, voorkomende in de: *Correspondance du Maréchal Davout, prince d'Eckmühl*, par CH. DE MAZADE de l'académie française, Dec 1, N°. 122, 123 en 126 tot 131.

(1) Zie noot 1, N°. 10, bladz. 634.

van den Hertog van Rovigo, zijn aide-de-camp, die naar den rechtervleugel was afgezonden om zich te vergewissen of, overeenkomstig de verwachtingen van den Keizer, een talrijke vijandelijke infanterie vóór de dorpen Telnitz en Sokolnitz had post gevat. Toen hij van dezen, namens den Generaal MERLE, die aldaar gedurende den nacht het bevel voerde, een bevestigend antwoord ontving, zeide de Keizer: »En ce cas, il faut livrer bataille. Il n'y a plus de doute sur les projets erronnés, qui dirigent les généraux de cette armée. Demain, à cette heure, elle sera à nous!»

Nu toch was het zoo goed als zeker, dat de flankmarsch, welke de verbondenen in den loop van den 1sten December in het gezicht en op korten afstand van de Fransche voorposten hadden verricht en waardoor het gros van hunne strijdkrachten in zuidelijke richting was verplaatst, geen schijnbeweging was geweest, maar werkelijk een bedreiging van zijn rechtervleugel ten doel had.

De Bondgenooten ondernamen een tactische omtrekking, terwijl alleen een strategische recht van bestaan zou hebben gehad.

De Keizer had zich dus niet bedrogen, toen hij reeds in den namiddag de volgende legerorder had doen uitreiken:

»Soldats!

»L'armée russe se présente devant vous, pour venger l'armée autrichienne d'Ulm. Ce sont ces mêmes bataillons, que vous avez battus à Hollabrunn, et que vous avez poursuivis constamment jusqu'ici.»

»Les positions, que nous occupons, sont formidables. Pendant qu'ils marcheront pour tourner ma droite, ils me présenteront le flanc.»

»Soldats! je dirigerai moi-même tous vos bataillons. Je me tiendrai loin du feu, si, avec votre bravoure accoutumée, vous portez le désordre et la confusion dans les rangs ennemis. Mais, si la victoire était un moment incertaine, vous verriez votre Empereur s'exposer aux premiers coups, car la victoire ne saurait hésiter, dans cette journée surtout, où il y va de l'honneur de l'infanterie française, qui importe tant à l'honneur de toute la nation.»

»Que sous le prétexte d'emmener les blessés, on ne dégarnisse pas les rangs, que chacun soit bien pénétré de cette pensée, qu'il faut vaincre ces stipendiés de l'Angleterre, qui sont animés d'une si grande haine contre notre nation.»

»Cette victoire finira la campagne. Nous pourrons reprendre nos quartiers d'hiver, où nous serons joints par les nouvelles armées, qui se forment en France. Alors, la paix, que je ferai, sera digne de mon peuple, de vous et de moi.»

Au bivouac, 10 frimaire an XIV.

NAPOLÉON.

Ging de bedreiging in een werkelijken aanval over, dan was de onderstelling niet gewaagd, dat deze, in verband met de uitgebreide opstelling

der verbondenen (12 KM.), welke door eigen waarneming en herhaalde, stoutmoedige verkenningen van MURAT's cavalerie te zijner kennis was gebracht, een niet onbelangrijke verzwakking van hun centrum ten gevolge moest hebben. Dezen gedachtengang volgend, besloot de Keizer de beide vleugels van zijne slaglinie aanvankelijk een afwachtende houding te doen aannemen. Het sterke aanleuningspunt van den linkervleugel verhinderde den vijandelijken rechtervleugel om tegen zijn centrum handelend op te treden, terwijl de naar verhouding zeer zwakke rechtervleugel, eerst na een hardnekkigen weerstand, langzamerhand in de richting van de Zezawa mocht terugwijken, ten einde den linkervleugel der verbondenen, door zijn vermeend succes medegesleept, te verleiden den afstand, welke dezen toch reeds van het overige gedeelte der Russisch-Oostenrijksche slagorde scheidde, te vergrooten.

Zoodra deze toestand was ingetreden, zou het centrum, waar NAPOLEON het grootste gedeelte van zijne strijdkrachten dacht te verzamelen, offensief optreden, de beheerschende stelling der Prutzerhoogten vermeesteren en daarna tegen 's vijands linkervleugel inzwelken, die, in front ernstig beziggehouden en zuidwaarts door het sterk doorsneden terrein in zijne vrijheid van beweging belemmerd, thans in flank en rug aangevallen, geheel zou kunnen worden vernietigd. Dienovereenkomstig nam de Keizer de volgende beschikkingen:

De verdediging van den rechtervleugel van Kobelnitz tot Telnitz bleef aan de daar reeds den 1sten December geplaatste troepen opgedragen. Ter ondersteuning zouden de divisieën FRIANT en BOURCIER in den vroegen morgen van Raigern oprukken, doch konden, met het oog op de vermoeyensissen der beide vorige marschdagen, eerst tegen negen uur nabij Telnitz worden verwacht. Op dien uitersten vleugel staande, dienden zij niet alleen tot rechtstreekschen steun, maar tevens om een mogelijken aanval van de zijde van Auspitz tijdig te melden en daaraan voorshands het hoofd te bieden.

De brigade LEVASSEUR zou zich voorwaarts van het defilé van Kobelnitz opstellen, ten einde de rechterflank en den rug van het IVde korps onder alle omstandigheden te beveiligen en den defensieven rechtervleugel met het meer offensieve centrum te verbinden. Het 18de regiment werd daartoe in linie ontwikkeld en achter elken vleugel een bataljon van het 75ste in colonne d'attaque opgesteld.

Het IVde korps, waartoe de divisieën ST. HILAIRE en VANDAMME behoorden, zou te vier uur in den morgen in de grootste stilte onder de wapenen komen, de Bizkerbeek overschrijden (1) en tusschen Jirzikowitz en het ravijn van Pratze een afwachtingsstelling innemen; terwijl een voldoende aantal manschappen tot het onderhouden der bivakvuren moest worden achtergelaten,

(1) «La division du Général St. HILAIRE fut formée en avant du village de Puntowitz et celle du Général VANDAMME en avant de Jirzikowitz». Notes d'un officier français (NAPOLEON), sur le rapport de Kutusow.

met het doel den vijand in den waan te brengen, dat in de bivaks van het Fransche leger alles rustte, en daardoor het voornemen om het defensief met den tegenaanval te verwisselen zoo lang mogelijk voor hem verborgen te houden. Elke divisie moest in twee liniën van bataljons in colonne d'attaque op deploymentsafstand van elkander en *en échiquier* worden opgesteld. Het regiment lichte infanterie verrichtte bij elke divisie gedurende de voorwaartsche beweging den marschveiligheidsdienst en ontwikkelde daartoe een tirailleurlinie; bij het stooten op den vijand zou dit regiment evenwel door de 1ste linie worden opgenomen en daartoe blijven behooren. De artillerie marcheerde voorwaarts van de beide vleugels en de intervallen der 1ste linie.

Het Vde korps kreeg den last, eveneens in twee liniën geformeerd, om acht uur voormiddags, met den rechtervleugel aan Jirzikowitz en den linker aan de Dwarosznahoogte geleund, een te voren aangewezen verdedigende positie in te nemen, waarbij de bataljons der 1ste linie in bataille, die der volgende in divisie-colonne op halven afstand en met ontwikkelingsinterval naast elkander zouden zijn opgesteld. Aangezien de artillerie, met het oog op de talrijke cavalerie der verbondenen, zoomin op de vleugels als vóór het front kon worden geplaatst, werd zij over de intervallen van de brigades der 1ste linie verdeeld.

Het 17de regiment lichte infanterie bleef aan de achttien, op den Santon in batterij gebrachte 12 \mathbb{E} -ers als bedekking toegevoegd.

De cavalerie-brigades MILHAUD en TREILLARD waren vóór- en uitwaarts van den linkervleugel geposteerd om dezen tegen vijandelijke ondernemingen te dekken en het terrein ten noorden van den straatweg naar Olmütz, meer bepaald in de richting van de dorpen Bosenitz (Dwaroszna) en Siwitz, te verkennen.

De divisien DROUET en RIVAUD van het Iste korps (BERNADOTTE) zouden, elk per regiment in gesloten colonne geformeerd, op één linie naast elkander, en op den rechteroever van de Bzikkerbeek, achter het IVde korps, *in tweede linie* (1) worden opgesteld om, al naar gelang van de omstandigheden ter rechter- of ter linkerzijde van laatstgenoemd korps op te treden, wanneer het verband tusschen het centrum en een van de vleugels der slagorde verloren dreigde te gaan. Zij mochten de Bzikkerbeek eerst overschrijden, als de aanval begonnen was en het IVde korps zich voorwaarts in beweging gesteld had.

Met uitzondering van de divisie KELLERMANN, die met het onderhouden van het verband tusschen het IVde en Vde korps belast was en, met het oog op het groot aantal kozakken-regimenten waarover BAGRATION beschikte, vóórwaarts van den rechtervleugel van laatstgenoemd korps moest worden opgesteld, werd aan de reserve-cavalerie onder de bevelen van MURAT gelast zich één uur vóór het aanbreken van den dag in beweging te stellen, de Bzikkerbeek over de bruggen in den straatweg naar Olmütz en nabij de molen van Jirzikowitz te overschrijden en zich, mede *in tweede linie* (1), als

(1) Mémoire historique sur la bataille d'Austerlitz. Noot toegeschreven aan NAPOLÉON. *Journal des sciences militaires*, 1827, Deel VIII, blad. 100.

volgt achter het Vde korps te verdeelen: de divisieën BEAUMONT en NANSOUTY achter den rechtervleugel, de divisie WALTHER achter het centrum en de divisie D'HAUTPOUL achter den linkervleugel. Elke divisie van vier regimenten was op twee liniën van twee regimenten, elk in gesloten colonne, geformeerd; beschikte zij over zes regimenten, dan moesten twee brigades in eerste en één brigade in tweede linie worden genomen.

Als *derde linie* of algemeene reserve zouden de Keizerlijke Garde te voet en te paard, de Grenadiers onder OUDINOT en de reserve-artillerie tot een korps onder de bevelen van den Maarschalk BESSIÈRES vereenigd, achter het Iste korps gereed worden gehouden. De Grenadier- en Garde-regimenten, in gesloten colonne en op twee liniën geformeerd, met de artillerie in het midden, welke laatste de colonne met ontwikkelde batterijen moest aannemen. Elke vleugel zou door een regiment cavalerie van vier eskadrons, in gesloten colonne opgesteld, worden gedekt.

»Ce mouvement audacieux, comme on peut l'observer en jetant un coup d'œil général sur la position des deux armées, portait la plus forte masse de l'armée française au centre d'une demi-circonférence, sur laquelle les troupes alliées se trouvaient disséminés de manière, que, bien qu'inférieurs en nombre, les Français devaient se trouver réellement plus forts à l'extrémité de chaque rayon. Ce principe conduit à la véritable solution du problème du meilleur ordre de bataille." (1)

ORDRE DE BATAILLE

van het leger der verbondenen.

Opperbevelhebber: de Russische Generaal der infanterie KUTUSOW.

Generaal-kwartiermeester: de Oostenrijksche Generaal-Majoor
VON WEYROTHER.

Laatstgenoemde betrekking kwam overeen met die van Chef van den generalen staf. Als zoodanig volgden de Luitenant-Veldmaarschalken MERVELDT en SCHMIDT (2) en de Generaal-Majoor VON WEYROTHER, allen Oostenrijkers, elkaar in den loop van den veldtocht op.

De Majoor VON ANGELI zegt dienaangaande in zijn studie *Ulm und Austerlitz*, welke meer van politieken en strategischen dan van tactischen aard is, het volgende (3):

»Na alles wat men tot nu van de Russische troepenleiding gezien had, moest het vertrouwen op hare militaire bekwaamheid tot een minimum

(1) MATHIEU DUMAS. *Précis des événements militaires*.

(2) Deze sneuvelde in het gevecht bij Dürrenstein.

(3) *Oesterreichische Militärische Zeitschrift*, 1877, bladz. 367.

worden teruggebracht. De generale staf stond zoozeer beneden het peil van het middelmatige, dat KUTUSOW reeds kort na den aanvang van de gezamenlijke operatiën de noodzakelijkheid gevoelde zich van den steun van den Oostenrijkschen generalen staf te verzekeren."

Mede schreef MERVELDT aan COBENZL: »J'ose bien dire, que leur ignorance à cet égard est terrible, ainsi que de cette espèce de guerre en général; il serait à désirer, que jamais une armée russe n'agisse seul à en juger d'après celle-ci."

Linkervleugel: Graaf BUXHOEWEN, Generaal der infanterie.

		Bat., Comp., Esk., Stuk.					
	CARNEVILLE.	Infanterie-Brigade	Pioniers met loopbruggen.....	—	3	—	—
			Brooder grens-infanterie.....	1	—	—	2
			1ste Reg. Szeckler infanterie... 2	—	—	—	4
			2de Reg. Szeckler infanterie... 2	—	—	—	4
			Twee batterijen positieggeschut..	—	—	—	12
<p><i>Voorhoede,</i> onder bevel van den Luitenant-Veldmaarschalk Baron KIENMAYER, sterk: 5 bat. inf., 3 comp. pion., 33 esk. cav., te zamen: 3440 voetknechten, 2940 ruiters en 34 stukken geschut.</p>	STUTTERHEIM.	Cavalerie-Brigade	O'Reilly-Chev. Legers.....	—	—	8	—
			Merveldt-Ulanen.....	—	—	5	—
			Sesajew-Kozakken.....	—	—	5	—
			Melentiew-Kozakken.....	—	—	5	—
			Twee cavalerie-batterijen.....	—	—	—	12
	NOSTITZ.	Cavalerie-Brigade	Schwarzenberg-Ulanen.....	—	—	8	—
			Hessen-Homburg-Huzaren.....	—	—	8	—
	MORITZ	Cavalerie-Brigade	Szeckler-Huzaren.....	—	—	6	—
				—	—	—	—
	LICHTENSTEIN.			—	—	—	—
				—	—	—	—
<p><i>Eerste colonne,</i> aangevoerd door den Luitenant-Generaal DOKTOROW, sterk: 24 bat. inf., 1 comp. pion., 2 comp. art., te zamen: 13.810 strijders en 48 stukken geschut.</p>	LEWIS.	Infanterie-Brigade	Pioniers.....	—	1	—	—
			5de Reg. Jagers.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Nieuw-Ingemanland	3	—	—	—
			Musk. Reg. Jaroslaw.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Wladimir.....	3	—	—	—
	LIEDERS.	Infanterie-Brigade	Musk. Reg. Brainsk.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Wiatka.....	3	—	—	—
	URUSOW.	Infanterie-Brigade	Musk. Reg. Moskou.....	3	—	—	—
			Gren. Reg. Kiew.....	3	—	—	—
		Artillerie.....	—	—	—	48	
<p><i>Tweede colonne,</i> gecommandeerd door den Luitenant-Generaal LANGERON, sterk: 16 bat. inf., 1 comp. pion., 2 comp. art. en 2½ esk. cav., te zamen: 10.840 voetknechten, 250 ruiters en 32 stukken geschut.</p>	ALSUFIEW.	Infanterie-Brigade	Denisow-Kozakken.....	—	—	2½	—
			8ste Reg. Jagers.....	1	—	—	—
			Musk. Reg. Wiborg.....	3	—	—	—
			Pioniers.....	—	1	—	—
				—	—	—	—
	KAMENSKI.	Infanterie-Brigade	Musk. Reg. Perm.....	3	—	—	—
			Gren. Reg. Koursk.....	3	—	—	—
			Gren. Reg. Phanagorisk.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Rhiask.....	3	—	—	—
			Artillerie.....	—	2	—	32
<p><i>Derde colonne,</i> onder bevel van den Luitenant-Generaal PZIBEZEWSKY, sterk: 17 bat. inf., 1 comp. pion., 2½ esk. cav., te zamen: 8070 voetknechten, 250 ruiters en 34 stukken geschut.</p>	MÜLLER.	Infanterie-Brigade	Denisow-Kozakken.....	—	—	2½	—
			7de Reg. Jagers.....	2	—	—	—
			Pioniers.....	—	1	—	—
			Musk. Reg. Galicht.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Boutyrsk.....	3	—	—	—
	STRYCK.	Infanterie-Brigade	Musk. Reg. Narwa.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Azof.....	3	—	—	—
			Musk. Reg. Podolië.....	3	—	—	—
			Artillerie.....	—	—	—	34

Centrum: aangevoerd door den Opperbevelhebber, den Generaal der infanterie KUTUSOW.

		Bat.	Comp.	Esk.	Stuk.			
Vierde colonne, sterk: 27 bat. inf., 2 comp. jagers, 1 comp. art., 2 comp. pion. en 2 esk. cav., te zamen: 15,940 voet- knechten, 125 ruiters en 54 stukken geschut.	Luitenant- Generaal MILO- RADOWITZ (1).	Infanterie- Brigade	Musk. Reg. Nowgorod.....	3	—	—		
		BERG.	Musk. Reg. Malo-Rossisk.....	3	—	—		
	Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).	Infanterie- Brigade	Musk. Reg. Apscheron.....	3	—	—		
		REPNINSKY.	Musk. Reg. Smolensko.....	3	—	—		
	Rechtervleugel.	Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).	Infanterie- Brigade	Aartshertog Johan-Dragonders..	—	—	2	
			ROTERMUND.	Infanterie Salzburg.....	6	—	—	
		Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).	JUNCZEK.	Infanterie- Brigade	Infanterie Kaunitz.....	1	—	—
				Infanterie Auersperg.....	1	—	—	
		Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).	JUNCZEK.	Infanterie- Brigade	Infanterie Weener Jagers.....	—	2	—
				Infanterie Kaiser.....	1	—	—	
Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).		JUNCZEK.	Infanterie- Brigade	Infanterie Czartorinsky.....	1	—	—	
			Infanterie Reusz-Greiz.....	1	—	—		
Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).		JUNCZEK.	Infanterie- Brigade	Infanterie Wurtemberg.....	1	—	—	
			Infanterie Beaulieu.....	1	—	—		
Luitenant-Veldmaarschalk Graaf KOLOWRAT, tevens colonnecommandant (2).	JUNCZEK.	Infanterie- Brigade	Infanterie Kerpen.....	1	—	—		
		Infanterie Lindenau.....	1	—	—			
Artillerie.....		—	—	—	54			

Rechtervleugel.

Vijfde colonne, onder de bevelen van den Luitenant-Veldmaarschalk Prins JOHAN LICHTENSTEIN, sterk: 20 esk. cav., te zamen: 5600 paarden en 42 stukken geschut.	Cavalerie- Brigade HOHENLOHE.	Nassau-Kurassiers.....	—	—	16
		Lotharingen-Kurassiers.....	—	—	8
	Cavalerie- Brigade ESSEN.	Garde-Kozakken.....	—	—	5
		Grootvorst Constantijn-Ulanen..	—	—	10
	Cavalerie- Brigade UWAROW.	Petersburg-Dragonders.....	—	—	5
		Garde-Kurassiers.....	—	—	5
	Rijdende Artillerie.....	Charkow-Dragonders.....	—	—	5
		Czernikow-Dragonders.....	—	—	10
	Rijdende Artillerie.....	Elisabethgrad-Huzaren.....	—	—	42
		Isajew-Kozakken.....	—	—	5
Gecombineerde Brigade DOLGORUKY.	Kieselew-Kozakken.....	—	—	5	
	Chansukow-Kozakken.....	—	—	5	
Gecombineerde Brigade DOLGORUKY.	4de Reg. Jagers.....	3	—	—	
	6de Reg. Jagers.....	3	—	—	
Korps van den Luitenant-Generaal Vorst BAGRATION, sterk: 15 bat. inf., 45 esk. cav., te zamen: 8500 voet- knechten, 4500 ruiters en 30 stukken geschut.	Brigade ULANIUS.	Pawlogrod-Huzaren.....	—	—	10
		Musk. Reg. Archangelogrod....	3	—	—
Brigade CZAPLITZ.	Marianpol-Huzaren.....	—	—	40	
	Musk. Reg. Oud-Ingemanland..	3	—	—	
Artillerie.....	Musk. Reg. Pskow.....	3	—	—	
	Twer-Dragonders.....	—	—	5	
Artillerie.....		—	—	—	30

Reserve. De Garde, gecommandeerd door den Grootvorst CONSTANTIJN, ter sterkte van 10 bat. inf., 1 comp. pion., 18 esk. cav., te zamen: 3180 voetknechten, 2900 ruiters en 30 stukken geschut.

		Bat.	Comp.	Esk.	Stuk.
Generaal- Majoor JANKOVICH.	Garde-Kozakken.....	—	—	—	3
		Garde-Jagers.....	1	—	—
		Garde-Huzaren.....	—	—	5
		Garde-Reg. Semenowski.....	2	—	—
		Garde-Reg. Preobraszenski.....	2	—	—
		Garde-Reg. Ismailowski.....	2	—	—
		Chevalier-Garden.....	—	—	5
		Grenadier-Regiment.....	3	—	—
		Garde te paard.....	—	—	5
		Pioniers.....	—	1	—
Artillerie.....		—	—	—	30

(1) Deze bataljons hadden op den terugtocht van Braunau veel geleden.

(2) Les bataillons autrichiens, d'après la nouvelle formation de M. DE MACK, qui de trois bataillons

Recapitulatie.

		Bat.	Comp.	Esk.	Stuk.
Linkervleugel.	Voorhoede, Luit.-Veldmaarschalk KIENMAYER.	5	3	33	34
	Eerste colonne, Luit.-Generaal DOKTOROW.....	24	3	—	48
	Tweede colonne, Luit.-Generaal LANGERON.....	16	3	2½	32
	Derde colonne, Luit.-Generaal PRZIBEZEWKY.....	17	1	2½	34
Centrum.	Vierde colonne, Luit.-Veldmaarschalk KOLOWRAT..	27½	3	2	54
Rechternleugel.	Vijfde colonne, Luit.-Veldmaarschalk LICHTENSTEIN —	—	—	77	42
	Korps v. d. Luit.-Generaal BAGRATION.....	15	—	45	30
Reserve.	Garde, Grootvorst CONSTANTIJN.....	10	1	18	30
Totaal.....		114½	14	180	304

of 63.780 voetknechten, 16.565 ruiters en 304 vuurmonden.

Eerst in den namiddag kwamen de drie bataljons Grenadiers, de Chevalier-Garden en Garde-kozakken onder bevel van den Luit.-Generaal MALATIN op het slagveld aan. Deze vormden de achterhoede van het leger.

De Russische legervorming was in algemeene trekken een getrouwe nabootsing van de Pruisische onder FREDERIK DEN GROOTE.

De infanterie bestond uit grenadiers en musketiers, die echter meer door hun uiterlijk voorkomen, d. w. z., hunne kleederdracht, dan door hunne meerdere of mindere tactische vaardigheid van elkander te onderscheiden waren. Zij werd in brigades van twee tot drie regimenten, elk uit drie bataljons van vier compagnieën bestaande, ingedeeld.

Van eene vereeniging der brigades tot tactische eenheden van hoogere orde, divisieën of korpsen, was nog geen sprake (1).

De cavalerie werd onderscheiden in regimenten kurassiers, karabiniers en dragonders van vijf eskadrons, ulanen en huzaren van tien eskadrons en kozakken van vijf sotnieën, die, even als de eskadrons, op den dag van den veldslag niet meer dan 100 paarden telden.

De artillerie was gedeeltelijk in batterijen te zamengevoegd, gedeeltelijk over de regimenten infanterie verdeeld. Elk bataljon beschikte in den regel over twee lichte veldstukken. De batterijen vormden gewoonlijk de reserve-artillerie.

par régiment en fit cinq, étaient extrêmement faibles et de nouvelle levée. *Mémoire historique sur la bataille d'Austerlitz*, par le Général Major STUTTERHEIM.

(1) Bij de Russische infanterie bestond een zonderlinge en eigenaardige gewoonte om, vóór zij tot den aanval overging, de ransels, in de orde, waarin zij op dat oogenblik was opgesteld, op den grond neder te leggen, ten einde een grootere snelheid gedurende de voorwaartsche beweging en meerdere behendigheid bij het handgemeen te kunnen ontwikkelen.

Zoowel bij voor- als tegenspoed leverde deze handelwijze groote moeilijkheden op. In het eerste geval toch was men spoedig genoodzaakt de vervolging te staken, in het laatste ontbrak het den soldaten op den terugtocht aan het hoogst noodige, zoodat wanorde, desertie, oplossing der tactische verbanden, zelfverpleging, met den aanleve van dien, en vergripen tegen de krijgstuicht noodzakelijkerwijze in het leven werden geroepen.

»l'Armée française à Austerlitz," zegt de Generaal MARMONT in zijn gedenkschriften, IIde deel, blad. 339, »trouva et prit plus de dix mille sacs rangés en ordre et laissés à la place, que les corps russes avaient occupée. Cet usage, hors la circonstance de l'assaut d'une place ou de l'attaque d'un poste retranché, après lesquels on rentre nécessairement au camp, est tout ce qu'il y a de plus absurde et les Russes y ont depuis renoncé".

De Russische Garde was een uitgelezen, beter geoefende en uitgeruste legerafdeeling dan de linietroepen; zij bestond uit de drie wapens en werd aanvankelijk in reserve gehouden.

In slagorde geschaard, d. w. z., in twee liniën opgesteld, waarachter een reserve volgde, onderscheidde men den linker- en den rechtervleugel, terwijl bij zeer sterke afdeelingen ook nog een centrum werd aangetroffen. De deelen der 2de linie waren onafscheidelijk aan die der 1ste linie verbonden.

De Oostenrijksche infanterie bestond uit linieregimenten van vijf en grensregimenten van drie bataljons, terwijl de lichte troepen: scherpshutters, tiroomsche jagers, enz., tot bataljons waren vereenigd. Alle bataljons telden vier compagnieën, die volgens de organisatie 180, doch in het veld gemiddeld slechts 120 man sterk waren. De bataljons hadden in bataille ontwikkeld een interval van zes passen. In den regel vormden twee regimenten een brigade, die door een generaal-majoor, twee tot drie brigades één divisie, welke door een luitenant-veldmaarschalk, twee tot drie divisieën een vleugel of het centrum eener slaglinie, die door een generaal-veldtuigmeester werd aangevoerd.

De tot een vleugel of het centrum behorende divisieën stonden achter elkander in twee liniën met een onderlingen afstand van 500 passen opgesteld. De reserve werd op 300 passen achter de 2de linie geplaatst.

De voetknecht droeg 60 patronen bij zich, terwijl de reserve-artillerie nog buitendien per man 36 patronen als aanvulling medevoerde.

Het regiment cavalerie bestond uit zes tot acht eskadrons, ter sterkte van ongeveer 1000 paarden. De eskadronsintervallen bedroegen drie paardelengten of negen passen. Twee eskadrons vormden een divisie. Even als het voetvolk was de ruitery in brigades, divisieën en vleugels ingedeeld; in het centrum werd nimmer cavalerie geplaatst, tenzij om ontstane openingen in de slagorde aan te vullen.

Aan deze beide wapens waren in den loop van het jaar 1805 nieuwe exercitiereglementen uitgereikt, waarin met de verouderde Pruisische vechtwijze gebroken was en de ondervinding der laatst gevoerde oorlogen den doorslag gaf. Zij waren daarin evenwel nog slechts zeer gebrekkig geoefend, zoodat hun tactische vaardigheid nog niet dienovereenkomstig was vermeerderd. Te dezen opzichte golden nog steeds de instructieën, welke gedurende de vorige oorlogsjaren waren gegeven (1).

»Een degelijke, goed afgerichte infanterie,» zoo heet het daarin, »kan, wanneer zij onder bescherming van haar artillerievuur, met een levendigen pas en goed aaneengesloten avanceert, in hare voorwaartsche beweging door verspreide tirailleurs niet worden opgehouden. Zij moet zich dan ook noch tot het afgeven van tirailleur-, noch tot dat van afdeelvuur, zelfs niet

(1) Observationspunkte für die Generale bei der Armee in Deutschland im Jahre 1796. Bezügliche Befehle bei der Armee in Italien im Jahre 1800.

tegenover de vijandelijke gevechtlinie, laten verleiden, maar deze snel en met de grootst mogelijke orde te gemoet gaan, met het doel haar terug te werpen en het gevecht spoedig te beslissen."

»Diese Methode ist die wahre Menschenschonung, alles Schieszen und Plänkeln kostet Leute und entscheidet Nichts."

»Het is daarom van het meeste belang er zorgvuldig voor te waken, dat de rotten en gelederen in elke afdeeling aaneengesloten blijven en de troepen in hunne verbanden te zamengehouden worden. Zoomin bij den aanval als bij de vervolging, maar nog veel minder bij den terugtocht, is het geoorloofd de verspreide orde aan te nemen. Geschiedt dit bij uitzondering door eenige compagnieën bij den aanval op terreinvoorwerpen, dan moeten deze door gesloten divisieën of bataljons gevolgd en den soldaten ingeprent worden, dat zij zich op het signaal »Alarm" onmiddellijk wederom in rij en gelid behooren te verzamelen."

De verouderde vechtwijze werd dus nog geheel gehuldigd.

Voor de cavalerie, welke eerst sedert de invoering van het reglement van het jaar 1772 geleerd had kort vóór de charge den galop aan te nemen, te voren daarbij echter alleen den sterken draf kende, werd aanbevolen: »zich vooral goed gesloten op den vijand te storten en niet, zooals tot nu meestal geschiedde, elkander reeds op zeer groote afstanden, zonder richting en verband te bewaren, met hangende teugels voorbij te jagen, daar dit het nadeelig gevolg heeft, dat de paarden, vóór men tot het handgemeen overgaat, al buiten adem zijn en juist op het oogenblik, waarin de uiterste krachtsinspanning gevorderd wordt en de gang het snelst moest zijn, het tempo langzamer wordt, de eskadrons uit elkaar gerukt zijn, de strijdust van den enkelen man door het onvermogen van zijn paard verzwakt en dientengevolge de aanval mislukt."

De Oostenrijksche artillerie was in batterijen van vier 6 of 12 E -ers en twee houwitsers van 7 E ingedeeld; buitendien beschikte elk bataljon infanterie over twee 3 of 6 E -ers. De 3 E -ers waren met twee-, de houwitsers met drie-, de 6 E -ers met vier- en de 12 E -ers met zes paarden bespannen; zij voerden onderscheidenlijk 200, 120, 150 en 110 schoten per vuurmond mede, waaronder 70, 20, 50 en 30 kartetsen. De batterijen behoorden gewoonlijk tot de reserve-artillerie.

Daar het liniengeschut over de bataljons in elke linie verdeeld was en daarbij moest blijven, zoo kwam, althans in den aanvang van den strijd, alleen het geschut der 1ste linie in het vuur. Vermoedelijk moet hieraan mede ten deele het overwicht van de minder talrijke, maar volgens betere tactische inzichten geleide Fransche artillerie worden toegeschreven.

De houwitsers en zware vuurmonden plaatste men op de beide vleugels om de vijandelijke cavalerie te bestrijden en in wanorde te brengen.

De reserve-artillerie werd doorgaans tusschen de 2de linie en de algemeene reserve opgesteld, de munitiewagens der infanterie achter de 2de linie

verdeeld. Wanneer de munitievoorraad der 1ste linie door een langdurig vuurgevecht was uitgeput, werd deze door de nog niet aangebroken munitiewagens uit de 2de linie aangevuld, terwijl de ledige bij de reserve van een nieuwen voorraad werden voorzien.

Met uitzondering van het Fransche, marcheerden de legers uit dat tijdperk, nog even als ten tijde van den zevenjarigen oorlog, geheel vereenigd en werden door hunne treincolonnes gevolgd, welke zij, volgens het heerschende verplegingsstelsel, uit de achtergelegen magazijnen van al het noodige voorzagen. Op zoodanige wijze naderden zij met dagmarschen van hoogstens 15 à 22 $\frac{1}{2}$ KM., waarbij somtijds colonnewegen moesten worden aangelegd, den vijand tot op korten afstand. Des nachts rustten zij in een zorgvuldig gekozen stelling onder tenten in de voorgenomen ordre de bataille. Onder achterlating of terugzending van de bagage rukte het leger in meerdere colonnes verdeeld ten aanval voort. Somtijds trachtte men de vijandelijke stelling, vooral wanneer deze in het front zeer sterk was, door een flankmarsch van terzijde of in den rug te naderen en aan te tasten. Bij al deze bewegingen ging aan de hoofdstrijdkrachten slechts een zwakke voorhoede vooraf, of beveiligde iedere colonne zich door een klein detachement op een half uur gaans voor zich uit te zenden.

Bij flankmarschen of zijwaartsche bewegingen vormde elke linie één of twee colonnes, die zoo dicht bijeen gehouden werden, dat, als gedurende den marsch de slagorde moest worden aangenomen, dit onmiddellijk kon geschieden. De reserve, welke men in het laatst der achttiende eeuw naar het voorbeeld van NAPOLEON afzonderde, marcheerde aan de van den vijand afgekeerde zijde als derde of vijfde colonne.

De slagorde was een moeilijk beweegbare massa; de divisieën en brigades waren geen tactische eenheden overeenkomstig onze hedendaagsche begrippen, maar namen daarin een vaste plaats in.

Plan van aanval der verbondenen.

De gevechtsdispositie, welke in den nacht van den 1sten op den 2den December in het Russisch-Oostenrijksche hoofdkwartier ontworpen werd, berustte op de onderstelling, dat NAPOLEON met den linkervleugel zijner strijdkrachten in het sterk begroeide, bergachtige terrein ten noorden van den straatweg stond, terwijl de andere vleugel aan de meer achterwaarts gelegen meren van Kobelnitz en Sokolnitz geleund was.

»Ein Blick auf die gegenseitige Stellungen giebt den untrüglichsten Beweis,» zoo luidde de toelichting door den Generaal-Majoor VON WEYROTHER in den nachtelijken krijgsraad gegeven (1), »dass aller Vortheil sich auf Seite der combinirten Armee befand. Ihr linke, die Gesamtkraft der Infanterie enthaltende Flügel ($\frac{4}{5}$ van de geheele sterkte) überragte weit den rechten des Feindes, der durch seine vorspringende Stellung auch noch seine Flanke

(1) *Operations-Journal.*

darbot und mit dem ersten Rückschritte nur auf die Mitte geworfen zu werden um so gewisser besorgen musste, als die mehr als gewöhnlich beschwerlichen Defiléen von Schlapanitz und Bellowitz jedes schnelle Entkommen aus der Gewalt des Siegers unmöglich machten und dann auch der linke Flügel in wilder Unordnung fortgerissen werden konnte."

Hij meende, dat een aanval op 's vijands rechtervleugel de minste bezwaren zou opleveren, omdat, éénmaal meester van de engten van Sokolnitz en Telnitz, men de flank van den tegenstander bedreigde en den strijd naar het vlak en open terrein tusschen Turas en Schlapanitz verplaatste, hetwelk zich bij uitstek tot de beweging en de vechtwijze van lange liniën leende.

Het korps BAGRATION, hetwelk op den uitersten rechtervleugel aan weerszijden van den straatweg Olmütz—Brünn geposteerd bleef, moest zich voorloopig van agressieve handelingen onthouden, maar daarentegen alle krachten inspannen om zich in zijne positie te handhaven, terwijl aan de cavalerie van LICHTENSTEIN, in het midden der slaglinie geplaatst, de dekking van het open terrein tusschen Kruh, Blaschowitz en Jirzikowitz werd opgedragen.

In deze schuine slagorde gevormd, ontweek men de defiléen van Schlapanitz en Bellowitz, waardoor men het front van den tegenstander zoo uitstekend gedekt achtte.

Het welslagen van dit plan van aanval zou, naar zijne meening, geheel afhangen van de kracht en de snelheid, waarmede 't werd uitgevoerd.

Dienovereenkomstig werd aan de 1ste colonne gelast van Augezd naar Telnitz te marcheeren, dit terreinvoorwerp, zoomede het daarachter gelegen defilé te forceeren, daarna in noordwestelijke richting terrein te winnen en voor de dekking van de linkerflank, door detachering van een bataljon, zorg te dragen; de 2de colonne moest het dal tusschen Telnitz en Sokolnitz overschrijden, de 3de haren weg nemen over het slot Sokolnitz en de 4de tusschen Kobelnitz en Sokolnitz trachten door te dringen. De voorwaartsche beweging zou te zeven uur in den morgen beginnen.

Naar gelang de zoevengenoemde colonnes te zelfder hoogte zouden zijn gekomen, waarbij de linkervleugel behoorde te worden ingewacht, moesten zij ten deele opmarcheeren en haar front uitbreiden; vier bataljons der 1ste colonne het »Wirthshaus" van Turas, drie bataljons der 4de colonne het dorp Schlapanitz bemachtigen en de overige afdeelingen van den linkervleugel tusschen deze beide punten, in de rechterflank des vijands doordringen. KIENMAYER kreeg het bevel met zijne ruitery, zoodra de 1ste colonne het defilé van Telnitz vermeesterd had, tusschen de meren ter verkenning vooruit te gaan, zoowel in den rug der colonnes naar Mönitz, als in de richting van de abdij van Raigern talrijke patrouilles af te zenden en daarna, mede in noordwestelijke richting, veld te winnen tusschen het bosch van Turas en het dorp van dien naam, om de linkerflank der aanvalscolonnes te dekken.

Eerst als het den linkervleugel gelukt was den vijand over den straatweg in het gebergte terug te werpen, moest BAGRATION, ondersteund door de

cavalerie van LICHTENSTEIN zich van de Dwarosznahoogte meester maken en deze met een talrijke artillerie bezetten, ten einde zich het bezit der hoogten aan gene zijde van Bosenitz te verzekeren en aan de ruitery de mogelijkheid te verschaffen zich daar aan weerszijden van den straatweg achter het Löscher Wirthshaus staande te houden.

Daar men de nederlaag, welke men den tegenstander hoopte toe te brengen, niet beslissend achtte, als het BAGRATION niet mocht gelukken den vijand te weerstaan, zoodra deze hem aantastte, was aan LICHTENSTEIN bevolen zich op elke colonne te werpen, die dit korps en vooral zijn linkervleugel zou pogen aan te grijpen.

Gelukte ook de aanval van BAGRATION, dan moest de vereeniging der geheele slaglinie, tusschen Lösch en Nennowitz, nabij het dorp Latein plaats vinden en de ruitery de thans vrij geworden engten van Schlapanitz, Bellowitz en Kritschen zoo snel mogelijk doorschijden om de infanterie in de vlakke te ondersteunen en den vluchtenden tegenstander te vervolgen. De Garde onder bevel van den Grootvorst zou op de hoogten achterwaarts van Blaschowitz en Kruh positie kiezen om de cavalerie en het korps BAGRATION tot reserve te dienen. Mocht, wat bijna niet voorzien werd, de onderneming mislukken en men teruggeslagen worden, dan behoorde de terugtocht naar de stelling Niemtschan—Hodiejitz—Herspitz te geschieden.

De linkervleugel, sterk 89 bataljons infanterie, 40 eskadrons cavalerie en 202 stukken geschut, werd aangevoerd door den Generaal BUXHOEWDEN, die zich bij de 1ste colonne bevond, terwijl KUTUSOW zich bij de 4de colonne aansloot.

Het was vijf uur in den ochtend, toen deze dispositie aan de verschillende colonnecommandanten en onderbevelhebbers werd uitgereikt.

Toen BAGRATION, die aan den krijgsraad geen deelgenomen had (1), des morgens om half zes in het Posorsitzer Wirthshaus van haren inhoud kennis nam, zeide hij tot de aan hem toegevoegde Oostenrijksche generale-staf-officieren: »Nous recevons ici l'ordre de n'attaquer l'ennemi sur notre point, que lorsque la cavalerie de LICHTENSTEIN l'aura repoussé jusqu'à l'auberge de Lösch. Ces attaques partielles ne me plaisent point, et si nous n'attaquons pas sur toute la ligne, nous serons battus!»

Was het ontevredenheid over de lijdelijke rol, die hem was toegewezen, welke dezen krijgsoverste zoo deed spreken, wien door zijne tijdgenooten als eerste deugd een groote mate van voortvarendheid wordt toegeschreven, of, zag hij werkelijk de foutieve grondslagen in, waarop het plan van aanval was opgebouwd? De geschiedenis blijft hierop het antwoord schuldig, maar werkelijk behoefde men geen buitengewone krijgskundige bekwaamheden te bezitten om in te zien, dat het aan vermetelheid of onbesuisdheid grensde:

1°. een vijand aan te tasten, aangaande wiens getalsterkte, opstelling en voornemens (waarvan in de dispositie met geen enkel woord gerept werd) men volslagen in het onzekere verkeerde;

(1) *Mémoires manuscrits du Général LANGERON.*

2°. een zoo geringe macht, welke die des vijands nog met geen derde der totale sterkte overtrof, over zulk een groote uitgebreidheid te verknippen, zonder voor voldoende onderlinge gemeenschap zorg te dragen, die met het oog op de zoo noodzakelijke eenheid van handeling en den grooten afstand, welke de deelen der slaglinie gedurende hunne voorwaartsche beweging onderling scheidde, moeilijk kon worden gemist;

3°. aan het twee-derde gedeelte der geheele beschikbare macht, in zeer ongunstig, sterk doorsneden terrein en op goed geluk, de omvatting van een vleugel op te dragen, waarvan men de juiste opstelling niet kende en waartoe de slagorde gebroken, het centrum ontbloot en een terreinafscheiding gepasseerd moest worden, die de aanvalstroepen topographisch reeds scheidde en dus aan den geconcentreerd opgestelden tegenstander een gunstige gelegenheid bood het verschil in getalsterkte door een opvolgend, energiek optreden tegenover de gescheiden deelen uit te wisschen;

4°. er schijnbaar op te rekenen, dat een veldheer als NAPOLEON, wiens krijgskundig genie tot dat oogenblik niemand in het open veld had kunnen weerstaan en die het bevel voerde over een leger als het Fransche, hetwelk aan meerdere tactische vaardigheid een, door de kortelings behaalde overwinningen versterkt, moreel overwicht paarde, de zijn ondergang beoogende en tot een begin van uitvoering gerakende handelingen werkeloos zou afwachten en ondergaan.

Conçoit-on l'immensité d'une pareille entreprise? Comment les généraux, qui commandaient l'armée combinée, n'ont ils pas senti qu'en s'étendant comme ils firent pour embrasser un si grand espace, leurs forces, quoique d'un tiers plus nombreuses, seraient nécessairement plus faibles sur tous les points, et qu'au moindre mouvement des Français, leurs lignes devaient inévitablement être renversées, quelle que fût la valeur de leurs troupes!" (1)

INLEIDING VAN DEN VELDSLAG

door het offensief van de vleugels der verbonden strijdkrachten en de voorwaartsche beweging van het Fransche centrum (7—10 uur voormiddags).

(Plaat XIII, N°. 11, en Plaat XIV.)

Handelingen op den Franschen rechtervleugel.

Toen de drie eerste colonnes van het Russisch-Oostenrijksche leger zich des morgens om zeven uur opvolgend in beweging stelden en de hoogten van Pratzte verlieten om naar de Goldbeek te marchéeren, hulde een zware mist den geheelen omtrek in een dichten nevel, welke de wederzijdsche strijdkrachten aan elkanders oog onttrok.

(1) Notes d'un officier français (NAPOLEON) sur le rapport de KUTUSOW.

Het korps van den Generaal KIENMAYER, dat de voorhoede van de colonne DOKTOROW vormde en een grooten omweg moest maken om, overeenkomstig den gegeven last, aan gene zijde van het defilé van Telnitz met de andere colonnes op gelijke hoogte te komen, had het bivak reeds vroeger verlaten en vóór het aanbreken van den dag het regiment SZEKLER-huzaren in de vlakte tusschen Augezd en Telnitz zelfstandig ter verkenning vooruitgezonden. Weldra stieten afdeelingen van dit regiment op eenige pelotons van de cavalerie-brigade MARGARON, die langs de meren in oostelijke richting eclaireerden, doch voor deze overmacht langzamerhand achter Telnitz terugweken, hetwelk, evenals de voorliggende hoogte, door het bataljon Corsikaansche jagers bezet en tot een hardnekkige verdediging was ingericht. Voor het grootste gedeelte in den rand opgelost, vonden deze lichte troepen in de bijzondere gesteldheid van dit terreinvoorwerp, hetwelk aan alle eischen van een krachtig steunpunt voldeed, een vrij schootsveld en uitstekende dekking, terwijl zes stukken geschut in een beheerschende stelling achter het defilé geposteerd, het weerstandsvermogen aanzienlijk verhoogden.

In de nabijheid van Telnitz aangekomen en met artillerie- en geweervuur begroet, liet de Generaal KIENMAYER het 1ste bataljon SZEKLER tegen den dorpsrand ten aanval oprukken en, daar dit den weerstand niet vermocht te breken, weldra ook het 2de bataljon aan het gevecht deelnemen. Toen hij daarop aan de overzijde van het defilé naderende Fransche ruitery waarnam en vreesde, dat deze de engten zou overschrijden om zijn infanterie aan te tasten, plaatste hij, ten einde zich hiertegen te vrijwaren, negen eskadrons cavalerie (1) onder Graaf NOSTITZ achter den rechter- en zes eskadrons SZEKLER-huzaren, welke door Vorst MORITZ LICHTENSTEIN werden aangevoerd, achter den linkervleugel zijner in gevecht gewikkelde troepen. Slechts gedeeltelijk door een terreinplooi van geringe diepte aan het oog des tegenstanders onttrokken, leed deze ruitery veel van het tirailleurvuur der Fransche jagers.

De achttien overige eskadrons werden meer achterwaarts in reserve gehouden.

Het 1ste en 2de bataljon SZEKLER, wier herhaalde aanvallen telkenmale met gevoelige verliezen waren afgewezen, slaagden er eindelijk in zich op de hoogte voorwaarts van Telnitz vast te nestelen, doch daar zij in een kort tijdsverloop ongeveer de helft van hunne gevechtssterkte hadden ingeboet en zich ternauwernood meer staande konden houden, moesten de drie overige bataljons der brigade CARNEVILLE mede in den strijd worden geworpen.

Thans kreeg het gevecht voor de verdedigers een ernstig aanzien, daar het vuur der beide vijandelijke cavalerie-batterijen, waaraan zich dat van het voetvolk op korten afstand met goed gevolg paarde, een moorddadige uitwerking had. Voet voor voet, met buitengewone volharding en onbezweken moed verdedigden

(1) 8 eskadrons HESSEN-HOMBURG-huzaren.

$\frac{1}{2}$ eskadron SCHWARZENBERG-ulanen.

$\frac{1}{2}$ eskadron MERVELDT-ulanen.

de Corsikaansche jagers de hun toevertrouwde positie; eindelijk echter gelukte het aan de vijf Oostenrijksche bataljons den oostelijken dorpsuitgang te bemachtigen. Slechts tijdelijk mochten deze zich evenwel in het bezit daarvan verheugen, daar aan Fransche zijde middelerwijl het 3de regiment linie-infanterie ter versterking was opgerukt, hetwelk den tegenstander door een onstuimigen bajonetaanval de zoo juist behaalde voordeelen weder ontrukte en in wanorde naar de dekking biedende hoogte deed terugsnellen.

Reeds duurde het gevecht meer dan een uur en nog daagde de toegezegde hulp niet op.

De Oostenrijksche voorhoede was nagenoeg uitgeput, zoodat de Generaal KIENMAYER een gevechtspauze noodzakelijk achtte.

Het was ongeveer acht uur in den morgen, toen de colonne DOKTOROW, waarbij zich de commandant van den linkervleugel der verbonden strijdkrachten, Graaf BUXHOEWDEN, had aangesloten, uit het dorp Augezd deboucheerde. Nauwelijks had deze vernomen in welk een benarden toestand zich de voorhoede bevond, of hij snelde met de infanterie-brigade LEWIS, twintig vuurmonden en een bataljon van het 5de regiment jagers ter ondersteuning vooruit. Onder bescherming van het vuur uit twee en dertig stukken geschut, die vooral aan de Fransche artillerie vele verliezen toebrechten, ontwikkelde de Russische infanterie, versterkt door de twee bataljons-SZEKLER, die het minst geleden hadden, zich tot den aanval op Telnitz, dat thans genomen en door den tegenstander ontruimd werd.

Na de orde en het tactische verband eenigermate te hebben hersteld, kwam deze, aan gene zijde van het dorp en onder bescherming van de artillerie, achter den kam der hoogten, welke de Goldbeek van het ravijn van Maxdorf scheidt, opnieuw in positie om aan de Russische en Oostenrijksche troepen het deboucheeren te beletten. Deze lieten echter nog geruimen tijd op zich wachten, daar de Generaal BUXHOEWDEN, alvorens deze terreinafscheiding te overschrijden, wilde wachten tot het hoofd van de 2de colonne den voet der hoogten oostwaarts van Sokolnitz zou hebben bereikt. Reeds deed zich het bezwaar gevoelen, dat voor het onderling verband der verschillende colonnes niet was zorg gedragen en men aangaande elkanders wedervaren in volslagen onzekerheid verkeerde. Hierdoor ging echter, met het oog op de nadering van de divisien FRIANT en BOURCIER, welke op dat oogenblik nog niet waren aangekomen, een kostbare tijd te loor. Wel is waar was de Russische generaal daarmede niet bekend, maar men dient niet te vergeten, dat, zoo hij de inzichten der hoogere leiding deelde, hetgeen met de groote verantwoordelijkheid, welke op zijn schouders geladen was, mag worden aangenomen, hij, in verband met de beginselen in de gevechtsdispositie neergelegd, moest verwachten, dat de teruggeworpen afdeelingen van den Franschen rechtervleugel weldra zouden worden ondersteund en het er dus thans, nu men de engte had geforceerd, op aankwam zooveel terrein in noordwestelijke richting te winnen, als maar eenigszins mogelijk was, ten

einde de beide nevengeande colonnes de hand te bieden en de ruitery van KIENMAYER in staat te stellen inlichtingen omtrent den toestand op den eigen linkervleugel te verschaffen. Zonder dit noodeloos oponthoud zou althans aan het eerste gedeelte van de opdracht zijn voldaan, terwijl men nu de plannen des vijands in de hand werkte.

Eerst om negen uur besloot BUXHOEWEDEN de komst van LANGERON te Sokolnitz niet af te wachten, maar de voorwaartsche beweging te hervatten. Nadat de 1ste brigade uit Telnitz was gedeboucheerd, deed hij haar ter linkerzijde in bataille komen en daarna de bataljons van den rechtervleugel *en échelon* voorwaarts gaan om de bovengenoemde, met de verdediging van het defilé van Telnitz belaste troepen van de overige deelen der divisie LEGRAND te scheiden. Deze manoeuvre werd op beide vleugels door artillerie ondersteund. Wel trachtte de cavalerie-brigade MARGARON, die, met hare artillerie op den rechtervleugel, links van het 3de regiment infanterie was opgesteld, door herhaalde charges met ontwikkelde regimenten het veldwinnen der Russische infanterie tegen te gaan, doch te vergeefs. Telkenmale teruggeslagen, zag zij zich ten slotte genoodzaakt achter het voetvolk de wijk te nemen. De cavalerie van KIENMAYER begon zich in de vlakte ten zuiden van Telnitz te deployeeren.

Het was op dit oogenblik, dat de voorhoede van de naderende afdeelingen van het IIIde korps het gevechtveld bereikten.

Aangaande den marschvorm, waarin de tot dit korps behoorende troepen zich naar het slagveld in beweging zetten, zegt het rapport van den divisie-Generaal FRIANT (1) het volgende :

»Overeenkomstig uwe bevelen was de divisie in drie brigades ingedeeld. De eerste, bestaande uit het 108ste en de twee compagnieën voltigeurs van het 15de regiment van linie, benevens het 1ste regiment dragonders van de cavalerie-divisie KLEIN, onder de bevelen van den Generaal HEUDELET; de tweede, samengesteld uit het 48ste en het 111ste regiment van linie, aangevoerd door den Generaal LOCHET, terwijl de Generaal KISTER het 15de en 33ste regiment linie-infanterie commandeerde, die vereenigd de derde brigade vormden.»

»In deze volgorde marcheerden de brigades met ruime onderlinge afstanden en op de rechterflank door de 4de dragonder-divisie gedekt, tusschen half-zes en zes uur in den morgen naar Turas af.»

In het rapport van den Maarschalk DAVOUT aan den Keizer (2) luidt het voorts :

»Gedurende den marsch, te ongeveer acht uur voormiddags, door een officier, namens den Generaal MARGARON, in kennis gesteld met den ongelijken strijd, welke het 3de regiment infanterie van de divisie

(1) Rapport du Général de division FRIANT à M. le Maréchal DAVOUT, 12 Frimaire an XIV (3 Decembre 1805).

(2) *Correspondance du Maréchal Davout*, par CH. DE MAZADE.

LEGRAND te Telnitz tegen een vijandelijke overmacht te voeren had, gelastte ik den Generaal FRIANT met zijn divisie daarheen ter versterking op te rukken. Dit bevel bereikte dezen te Bobeschowitz (vermoedelijk Rebeschowitz). De brigade HEUDELET versnelde daarop den pas.”

Het 1ste regiment dragonders, in colonne met pelotons geformeerd, ontwikkelde zich onmiddellijk voorwaarts in bataille, nam den galop aan en viel, gevolgd door de drie andere regimenten der divisie BOURCIER (15de, 17de en 27ste), op den linkervleugel van de Russische infanterie aan, daarbij ondersteund door de beide voltigeurcompagnieën van het 15de en het 108ste regiment linie-infanterie van de brigade HEUDELET (1), die, in een linie van colonnes d'attaque gevormd, in den looppas aansnelden en de overige afdeelingen der divisie LEGRAND tot den aanval medesleepten.

Begunstigd door nevel en kruitdamp geschiedde deze zoo snel en onverwacht, dat aan geen weerstand gedacht werd. Alles wat uit het dorp gedeboucheerd was, werd neergesabeld, gevangen gemaakt of er wederom in teruggeworpen, waardoor groote wanorde ontstond, die zich weldra op de volgende afdeelingen overplante. Het regiment Nieuw-Ingermanland sloeg, door een paniek bevangen, geheel op de vlucht.

De Fransche infanterie beging evenwel de onvoorzichtigheid de vervolging, na het bereiken van den tegenovergestelden rand van Telnitz, tot aan den achtergelegen hoogtekam voort te zetten. Met ongedekte flanken en min of meer in wanorde uit eerstgenoemd terreinvoorwerp te voorschijn tredende, kon zij geen weerstand bieden aan den hevigen schok van twee eskadrons Hessen-Homburg-huzaren, die onder aanvoering van Graaf NOSTITZ haar onstuimig in de flank aangrepen. Onder verlies van een groot aantal gevangenen ruimden de bataljons in verwarring het veld, de kampplaats met tal van dooden bezaaid achterlatende.

Reeds toenmaals werd het der infanterie als een schande aangerekend, wanneer zij zich door cavalerie uit elkaar en op de vlucht liet slaan. Mocht het niet gelukken den aanval door vuur af te wijzen en was zij niet in carré geformeerd, dan wierp zij zich op den grond, deed de cavalerie over zich heengaan, herstelde zich, maakte achterwaarts front en gaf haar vuur na. »On vit à la bataille de la Trébia (17, 18 en 19 Juni 1799) une ligne de l'infanterie russe, chargée par un régiment de cavalerie se coucher, se relever de suite et tourner son feu en arrière contre les escadrons qui, leur ayant passé sur le ventre rapidement, n'en avaient pu atteindre qu'un petit nombre” (2). Hetzelfde geschiedde in den slag bij Zorndorf (25 Augustus 1758).

In de Fransche geschiedverhalen over den slag van Austerlitz wordt de nederlaag van het 108ste regiment infanterie dan ook in hoofdzaak toegeschreven aan het vuur van het 1ste bataljon van het 26ste regiment infanterie, dat, vóór Sokolnitz geen vijand bespeurende, zijn post verlaten had

(1) Tot de divisie FRIANT behoorende.

(2) *Essai sur l'infanterie légère*, par le Comte DUESME, blad. 134.

en het 3de regiment ter hulp gesneld was. Aan de overzijde van de Goldbeek troepenmassa's ziende, had het, in de meening den vijand afbreuk te doen, het 108ste regiment onder vuur genomen. Dit waande zich geheel omvat, weifelde en week in wanorde op Telnitz terug, van welke gelegenheid Graaf NOSTITZ gebruik maakte om den aanval te verrichten. Toen het 1ste bataljon van het 26ste regiment zijne vergissing bemerkte, keerde het ijlings naar Sokolnitz terug.

Werkelijk schijnt dit verhaal min of meer juist te zijn, ten minste ook DANILEVSKI vermeldt het onder de volgende bewoordingen: »Cependant, le désordre régnait aussi chez l'ennemi, car un givre humide obscurcissait la vue et permettait si peu de se reconnaître, que les Français tiraient les uns sur les autres.»

Mag deze gebeurtenis er iets toe bijbrengen om den wanordelijken terugtocht van het 108ste niet al te gestreng te veroordeelen, zij kan de onverantwoordelijke handeling van dat bataljon niet uitwissen, hetwelk den toevertrouwd post verliet, zij het ook dat deze vreemdsoortige opvatting van zijne taak geen nadeelige gevolgen had.

Intusschen was de nevel opgetrokken en had de colonne DOKTOROW zich in twee liniën tot een hernieuwden aanval op Telnitz ontwikkeld, die, door een overmachtige artillerie ondersteund, geen noemenswaardigen tegenstand meer ondervond. De Fransche troepen weken te ongeveer tien uur langzamerhand in westelijke richting op de aanrukkende versterkingen (1) terug.

Zonder verdere moeilijkheden te ondervinden, werd de engte daarop het eerst gepasseerd door de Oostenrijksche cavalerie, die zich onmiddellijk deployeerde en haar geschut in batterij bracht om aan de haar volgende infanterie den onbelemmerden doortocht te verzekeren. Onder achterlating van enkele bataljons infanterie en artillerie, waaraan de bezetting van Telnitz opgedragen werd, zette de 1ste colonne, na zich in slagorde te hebben geschaard, den marsch westwaarts van Sokolnitz, tusschen Goldbeek en Zesawa, naar de vlakte van Latein en Turas voort. (Zie Plaat XIV.)

Van een vervolging der zooveen teruggeslagen troepen werd aan Russische zijde afgezien, omdat de verbinding met de colonne LANGERON nog niet verkregen was.

De 2de en 3de colonne waren om half acht, dus later dan in de gevechtsdispositie was bevolen, uit hare legerplaatsen opgebroken. Eerstgenoemde marcheerde, met het 8ste regiment jagers aan het hoofd, gevolgd door de regimenten PERM, WIBORG, KOURKS en de brigade KAMENSKI, welke laatste de achterhoede vormde, door het ravijn, hetwelk van de hoogten van Prätze naar het slot Sokolnitz leidt. Zij werd voorafgegaan door twee compagnieën jagers, welke den te volgen marschweg van enkele vijandelijke tirailleurs zuiverden, die waarschijnlijk door de bataljons van het 26ste regiment her- en derwaarts

(1) De brigades KISTER en LOCHET, zoomede de dragonder-regimenten N°. 18 en 19.

ontelbaar ter verkenning waren vooruitgezonden. Te ongeveer 9¹/₂ uur aan den westelijken rand van het dal der Goldbeek gekomen, zagen de Russen zich genoodzaakt twaalf stukken in batterij te brengen om het vuur der Fransche artillerie, hetwelk hare afdeelingen flankeerde, tot zwijgen te brengen, alvorens tot den eigenlijken aanval over te gaan. Na een langdurige en vruchteloze kanonnade, waarbij het dorp Sokolnitz in de asch werd gelegd, gingen zij tot den storm over. De Franschen wachtten dezen niet af, ontruimden het dorp en kozen op de achterwaarts gelegen hoogten opnieuw stelling. De troepen der 2de colonne overschreden de Goldbeek, met uitzondering van het regiment KOURKS, dat voorloopig op den linkeroever in reserve werd gehouden, en de brigade KAMENSKI, die ofschoon de achterhoede vormende, nog niet te Sokolnitz was aangekomen.

PRZIBEZEWSKY marcheerde door Pratze en volgde den weg, die tusschen de hoogten 324 en 231 naar het slot Sokolnitz voert. Een bataljon van het 7de regiment jagers vormde de voorhoede, daarachter volgden de regimenten GALICHT, BOUTYRSK, NARWA, PODOLIË en AZOF. Tot dekking van de rechterflank was een der jagerbataljons naar Kobelnitz afgezonden; dit stiet op de brigade LEVASSEUR, werd teruggedreven en trok langs den muur, welke den slottuin omgeeft, op de colonne terug. Ongeacht deze bedreiging van den rug der colonne, meende PRZIBEZEWSKY aan de gevechtdispositie getrouw te moeten blijven en droeg aan den Generaal MÜLLER, die korten tijd daarna zwaar gewond en door den Generaal STRYCK vervangen werd, op, met de twee jagerbataljons en het regiment GALICHT het slot te nemen. Dit gelukte evenwel niet, voordat ook het regiment BOUTYRSK daaraan deelgenomen had. De alsnu op den rechteroever overgaande afdeelingen ontmoetten de in gevechtsformatie ontwikkelde en in westelijke en noordwestelijke richting voortdringende troepen van de 2de colonne. De beperkte ruimte, welke de Goldbeek van de Zesawa scheidt (± 1500 pas), was oorzaak, dat deze acht bataljons met bijbehorend geschut niet konden opmarcheeren en, als het ware, naar het slot Sokolnitz werden teruggedrongen, waardoor een zoodanige wanorde ontstond, dat de regimenten PODOLIË, NARWA en AZOF voorloopig aan deze zijde van de Goldbeek, onder de bevelen van den Generaal WIMPFEN in reserve moesten worden gehouden, totdat de zoovevengenoemde afdeelingen de Fransche troepen, die herhaaldelijk tot den tegenaanval overgingen, zoover teruggedreven hadden, dat de defilés door hen niet meer onder vuur genomen konden worden.

Centrum.

Reeds duurde de steeds in hevigheid toenemende strijd, ter hoogte van Telnitz en Sokolnitz, meer dan anderhalf uur en nog altijd verbeidde het IVde korps, dat sinds den vroegen morgen tusschen Jirzikowitz en het ravijn van Pratze gedekt opgesteld en bovendien door den nog in de dalen

hangenden mist aan het gezicht van den tegenstander onttrokken was, met ongeduld het teeken om voorwaarts te rukken. Opmerkelijk had de Keizer geruimen tijd de Pratzerhoogten waargenomen, toen hij zich tot den Maarschalk SOULT (1) wendde met de vraag: »Hoeveel tijd rekent gij noodig te hebben om met uwe divisieën dien hoogtekam te bereiken?»

»Minder dan twintig minuten, Sire!» luidde het antwoord.

»Dan zullen wij nog een kwart uur wachten,» hernam de Keizer en hield den veldkijker verder onafgebroken gericht op de plaats, waar het verbonden leger den nacht had doorgebracht, doch die thans bijna geheel ontvolkt was.

Tegen negen uur gaf hij eindelijk het bevel tot den aanval. De slagorde werd verbroken. Met een gelijkmatigen pas en onderling goed gericht, beklommen de divisieën ST. HILAIRE en VANDAMME in de aangegeven formatie (zie bladz. 765) de hellingen, waarbij zij zich naar het kerktoentje van Pratz, dat boven de hoogten uitstak, te richten hadden. Aangezien de marschrichting van het IVde korps een scherpen hoek maakte met het oorspronkelijk ingenomen front, moest er weldra tusschen de divisie VANDAMME en het Vde korps een gaping in de slaglinie ontstaan, waardoor het verband van het centrum met den linkervleugel verloren dreigde te gaan. Om hieraan te gemoet te komen kreeg de Maarschalk BERNADOTTE den last de Bizkerbeek te overschrijden en zijn divisieën in de eerste gevechtlinie, tusschen het IVde en Vde korps, te doen plaatsnemen. Op den rechtervleugel werd het korps SOULT gedekt door de brigade LEVASSEUR, die zich langs de westelijke hellingen van het plateau tusschen Kobelnitz en Pratz voortbewoog.

Aan de zijde der verbondenen had de cavalerie van LICHTENSTEIN (5de colonne), die zich van den linker- naar den rechtervleugel moest begeven, en daartoe van den weg, leidende over de hoogten 277, 275, 267 en 262 gebruik zou maken, den marsch van de 3de colonne, welke zij ontmoette, vertraagd, maar werd op hare beurt van acht tot half negen uur opgehouden door de 4de, welke een half uur later opgebroken dan de overige, op last van den opperbevelhebber niet naar Kobelnitz voortschreed, maar op de plaats, waar de 3de colonne haar nachtrust genoten had, wederom in twee liniën opmarcheerde en daarna de geweren aan rotten zette (Zie Plaat XIII).

Het schijnt, dat KUTUSOW het sleutelpunt in de slaglinie der verbonden strijdkrachten, waarvan hij de waarde vermoedelijk eerst op het laatste oogenblik geschat heeft, niet wilde verlaten, voordat hij van het welslagen van de pogingen der drie eerste colonnes voldoende zeker was, als gevoelde hij, dat het thans zoo zwakke centrum door een ernstig gevaar werd bedreigd. Eerst op het bevel om den marsch te hernemen, hetwelk door

(1) Rapport sur la bataille d'Austerlitz, adressé par M. le maréchal SOULT, commandant le IVe corps de la Grande-Armée, au maréchal A. BERTHIER, Major-général, Ministre de la guerre, 25 Frimaire an XIV. *Mémorial du Dépôt de la Guerre*, Tome VIII, bladz. 117—127.

den jeugdigen, door het lot nog niet beproefden Czaar ALEXANDER in niet zeer heusche bewoordingen gegeven schijnt te zijn, liet hij de geweren hernemen en de beweging onder bescherming van drie bataljons Russische infanterie (één APSCHERON, twee NOWGOROD) en een peloton Oostenrijksche dragonders voortzetten. Deze voorhoede, welke zich door de 3de colonne voldoende gedekt achtte en zonder veiligheidsmaatregelen marcheerde, bemerkte het offensief van het Fransche centrum eerst, toen zij uit Pratzte deboucheerde (10 uur voormiddags) en door het hevig vuur op korten afstand van het 14de regiment linie-infanterie, weldra ondersteund door het 30ste linie- en het 10de lichte infanterie, in wanorde gebracht en op de vlucht gejaagd werd. De verrassing en de daardoor teweeggebrachte paniek schijnen zoo groot te zijn geweest, dat in den aanvang althans noch de stem, noch het voorbeeld van den Czaar de bataljons der voorhoede tot staan konden brengen (Zie Plaat XIV).

Terwijl de rechtervleugel van het korps SOULT op deze wijze den strijd om het bezit der Pratzterhoogten inleidde, deployeerde BERNADOTTE het Iste korps, zijwaarts van het IVde en met den linkervleugel aan het dorp Blaschowitz geleund, in één linie van bataljons, elk in colonne met divisien op geheelen afstand geformeerd en onderling met ontwikkelingsinterval naast elkander opgesteld. Hij werd op linie-afstand gevolgd door de Garde en de Grenadiers, die bij Jirzikowitz de Bzikkerbeek hadden overschreden.

Handelingen op den Franschen linkervleugel.

Des morgens om zeven uur stond ook de linkervleugel (Vde korps) in de bevolen formatie tusschen laatstgenoemde plaats en de Dwarosznahogte; de brigades MILHAUD en TREILLARD, aan weerszijden van het defilé van Bosenitz, geheel in linie ontwikkeld vóór- en uitwaarts van den niet aangeleunden vleugel, de divisie KELLERMANN met de beide brigaden, elk in massa geformeerd, op deploymentsafstand van elkander verwijderd en de artillerie in het midden, voorwaarts van den rechtervleugel, ten einde de infanterie te dekken tegen de ongeregelde ruitery van BAGRATION.

Deze had zijn voetvolk, met uitzondering van drie bataljons van het 6de regiment jagers, waaraan de bezetting en verdediging van de dorpen Kruh en Holubitz, als aanleuningspunten van zijn linkervleugel, was opgedragen, onder de bevelen van DOLGOROUKI in twee liniën opgesteld. Vier kozakken-regimenten, totaal 20 sotniën, breidden zich vóór het front uit om de opstelling der infanterie en artillerie aan het gezicht van den vijand te onttrekken; tien eskadrons Charkow- en Chernikow-dragonders dekten den linker-, twintig eskadrons Marianpol- en Pawlograd-huzaren den rechtervleugel, terwijl de dragonders van Twer en St. Petersburg, ten getale van tien eskadrons, achter het midden in reserve bleven.

Om acht uur voormiddags deed BAGRATION zijn korps op den linkervleugel,

die in Kruh en Holubitz gevestigd bleef, voorwaarts van front veranderen met het doel het dorp Bosenitz te naderen en aan te vallen. Onmiddellijk voerde LANNES een zelfde zwenking uit met de Dwarosznahogte tot spil, schijnbaar om de beweging, welke door den vijand onder bescherming van een zwerm kozakken verricht werd, nader te verkennen en te verontrusten, maar in werkelijkheid om de aandacht van zijn rechtervleugel af te leiden, dien hij opgedragen had zich in het bezit van Blaschowitz te stellen. Daartoe veranderden de brigades MILHAUD en TREILLARD, zoomede de divisie KELLERMANN, eveneens naar diezelfde richting van front, doch marcheerden daarna niet te zelfder hoogte op, maar bleven ten opzichte van elkaar in echelonsverhouding.

De overige cavalerie-divisiën marcheerden op de plaatsen in de gevechtsdispositie voorgeschreven achter het Vde korps.

Grootvorst CONSTANTIJN stelde de Garde op het aangegeven uur in beweging, overschreed de Raussnitzerbeek bij de Waldmühle en marcheerde nog ongeveer een kilometer in westelijke richting voort, doch toen van LICHTENSTEIN's ruitery niets te bespeuren viel, ofschoon deze daar reeds moest zijn aangekomen, liet hij zijn korps de gevechtsformatie aannemen en plaatste de regimenten PREOBRASZENSKI en SEMENOWSKI, waartusschen de artillerie, in de eerste-, het regiment ISMAÏLOWSKI met het bataljon Gardejagers in de tweede linie, terwijl op den rechtervleugel van elk bataljon de daartoe behorende twee lichte vuurmonden in batterij kwamen. De cavalerie was achter de vleugels verdeeld (Zie Plaat XIII).

Blaschowitz?

Nadat aangaande de afwezigheid van LICHTENSTEIN tusschen Kruh en Holubitz zekerheid was verkregen, deed de Grootvorst laatstgenoemd dorp, bij wijze van voorzorgsmaatregel, terstond door het jagerbataljon en het 1ste bataljon SEMENOWSKI bezetten (8 $\frac{1}{2}$ uur voormiddags). Ter nauwernood was dit geschied, of de aanval van den rechtervleugel van het Vde korps volgde. Het 13de regiment lichte infanterie van de divisie CAFFARELLI, in ééne linie van colonnes d'attaque gevormd, naderde dit terreinvoorwerp in front, ondersteund door het in bataille ontwikkelde 17de regiment en gevolgd door de cavalerie-divisie BOYER, terwijl het 4de linie-regiment van de divisie VANDAMME het verrassend van terzijde aantastte. In flank en rug bedreigd, ontruimde het 1ste bataljon SEMENOWSKI het dorp nog ter rechter tijd, het Gardejagerbataljon werd evenwel ingesloten en genoodzaakt de wapens te strekken. BOYER's cavalerie bleef, na den afmarsch in zuidelijke richting van de divisie VANDAMME, achter den rechtervleugel van het Vde korps, totdat BERNADOTTE, die het defilé van JIRZIKOWITZ reeds overschreden had, zijn plaats in de eerste gevechtslinie zou hebben ingenomen.

Weldra bleek dit niet onnoodig te zijn geweest, want een donkere massa, naar het zich liet aanzien uit vijandelijke cavalerie bestaande, naderde snel uit zuidoostelijke richting. Het was de 5de colonne, welke haar plaats in de slagorde kwam innemen. Ten gevolge van het verlies van Blaschowitz

kon LICHTENSTEIN zich echter niet meer rechtstreeks met BAGRATION in verbinding stellen. Om dezen van zijne aanwezigheid kennis te geven en het hem mogelijk te maken zelfstandig voor de dekking van zijn linkervleugel zorg te dragen, zond hij hem tien eskadrons ELISABETHGRAD-huzaren, welke, met de tien eskadrons dragonders onder Generaal UWAROW vereenigd, voorloopig daartoe een voldoende sterkte bezaten. Dit regiment verwijderde zich in een snelleren gang. Het gros draafde, met het regiment Grootvorst CONSTANTIJN-ulanen aan het hoofd, in de richting van het bosch van Blaschowitz door. Toen hij dit bereikt had, liet LICHTENSTEIN zijn artillerie (42 stukken) in galop uit de colonne treden en voorwaarts van de plaats, waar hij zijn centrum opgesteld wilde zien, in batterij komen, met het doel den opmarsch van zijn ruitery te beschermen en een daarop volgende aanval in grooten stijl voor te bereiden, die met het oog op het veldwinnen van den Franschen linkervleugel dringend noodzakelijk bleek. Zij opende een levendig vuur op de divisiën KELLERMANN en CAFFARELLI.

Zonder den opmarsch van de volgende regimenten af te wachten en tegen de bedoeling van den commandant der 5de colonne, ontwikkelde de Generaal ESSEN de tien eskadrons CONSTANTIJN-ulanen ter linkerzijde van deze artillerie in linie en stortte zich daarna als een wervelwind op de lichte ruitery van KELLERMANN. Door dezen plotselingen en onverwachten aanval verrast en in de rechterflank bedreigd, beval KELLERMANN, doch te laat, een frontverandering naar rechts op het 1ste eskadron van de 2de brigade. Voordat de 1ste brigade, welke het eerst door den vijand zou worden getroffen, deze beweging had uitgevoerd, d. w. z., op het oogenblik, dat zij zich door een keertzwenking met pelotons in front wilde herstellen, volgde de schok, waardoor zij in wanorde op de 2de brigade en met deze op de achterstaande infanterie teruggeworpen werd (Zie Plaat XIV). Toen de Generaal CAFFARELLI deze ruitermassa op zijn divisie zag aanstormen en voorzag, dat zij den geheelen rechtervleugel van het Vde korps onder den voet zou rijden, ontving hij vriend en vijand met een tweegelederen- en kartetsvuur, hetwelk ten gevolge had, dat de Fransche cavalerie naar de intervallen uitweek, terwijl de ulanen, die het 17de en één der bataljons van het daarachtervolgend 61ste reeds tot het aannemen der carréformatie genoodzaakt hadden, onder hevige verliezen den teugel wendden, in oostelijke richting voortjoegen en eerst achter den linkervleugel van BAGRATION tot staan konden worden gebracht. KELLERMANN ordende zijn ruitery tusschen de 1ste en 2de linie van de divisie CAFFARELLI (10 uur voormiddags).

(Slot volgt.)

OPMERKINGEN BETREFFENDE ONZE VESTINGARTILLERIE.

(Vervolg en slot van N°. 11, bladz. 753.)

8. De dienst van het materieel.

Evenmin als we ons voorstellen, dat deze eeuw ons nog eene bewapening van de vestingartillerie met het geweer zal geven, evenmin hebben we de geringste verwachting, dat onze denkbeelden aangaande den dienst van het materieel voor spoediger uitvoering zullen vatbaar blijken.

De cavalerie weet het, hoe lang het duurt, voordat men den kurassier het kuras kan ontnemen of voordat lancier-regimenten in dragonders veranderd worden. Het is een quaestie van traditie, in alle legers in eere gehouden, en wij moeten erkennen, dat uit een militair oogpunt, mits binnen grenzen, er veel voor is de overlevering te eerbiedigen.

Dat er een ten opzichte van het materieel bestaat, is zeker; onze nasproingen leiden er toe, het jaar 1816: Weener-tractaat en herstel der barrière-vestingen in de Zuidelijke Nederlanden, als grondslag aan te nemen voor de dienst-regeling van het materieel.

Zeker is dit dienstvak, wel niet met reuzenschreden, toch met zijn tijd meegegaan; maar zijn regeling komt ons nog steeds voor te veel gegrond te zijn op den tijd, dat de Bourtangerschans bezet was, Groningen, Coevorden, Maastricht en Veere vestingen waren.

Het zij ons vergund onze denkbeelden te ontwikkelen, niet door op de bestaande instructie voort te bouwen, maar door een standpunt in te nemen, waarbij het oog meer gericht is op onze tactische eischen.

Ondanks de traditie wagen we dit te eerder, omdat de ondervinding bij de mobilisatie der bereden artillerie in 1870 ons geleerd heeft, hoe spoedig men, door de omstandigheden gedwongen, een regeling kan treffen, van de bestaande geheel afwijkende.

Tot 1870 toch hadden de detachementen bereden artillerie uit 3, 4 of 7 batterijen bestaande, hun officier voor het materieel; slechts tuigen voor 40 paarden waren bij de batterijen in verantwoording; het materieel der 2de

en 3de linie was in de magazijnen opgelegd, zonder dat voor voldoende voorbereiding tot eventueele verzending gezorgd was.

Onbekendheid der officieren bij de batterijen met het beheer van het materieel was daarvan het gevolg. Niet dat we, gelijk sommigen, zulk een groote waarde aan die kennis hechten, daar ze, mits rationeel gesteld, spoedig te leeren is; maar juist om die eenvoudigheid kan ze *elken* officier eigen zijn en zal hem dit bij het intreden van een gewapenden toestand zorg en moeite besparen. Echter moet er van den anderen kant ten strengste tegen gewaakt worden, dat de decentralisatie in het beheer aanleiding geve tot overdreven administratieve beslommingen en schrifturen in vreedstijd; onvoorwaardelijke navolging der bereden artillerie in dit opzicht staan we dan ook niet voor.

Tot het verlaten van het standpunt der bestaande instructiën bestaat wel reden. Reeds sedert 1873, maar vooral sedert de instelling der liniecommandanten, is in het hierarchieke raderwerk een nieuw rondsel geschoven; dergelijke handeling geschiedt niet ongestraft, de gevolgen daarvan blijven niet uit; meerdere wrijving in de machine is er het uitvloeisel van en dit is niet te voorkomen, noch te bezweren door bij een supplementair artikel der instructie deze met den nieuwen toestand meer in overeenstemming te brengen of pasklaar te maken.

Zoo schrijft de instructie voor, dat de commandant der vestingartillerie zich bekend moet maken met hetgeen in verband staat met de verdediging van het Rijk, niet alleen voor zoover de vestingartillerie daarbij betrokken is, maar ook wat aangaat het doel, de algemeene inrichting en de wijze van verdediging der verschillende liniën, vestingen en forten; echter gaat bij het in staat van verdediging brengen eener linie, enz., zijn bevoegdheid op den aangewezen commandant daarvan over.

Hieruit volgt de eisch van een buitengewone werkkraft en verantwoordelijkheid voor den commandant der vestingartillerie in vreedstijd, die hij plotseling bij mobilisatie, juist wanneer ze zich het ernstigst zullen doen gelden, op de schouders van anderen overbrengt. Een gewenschte toestand is dit zeker niet; ook reeds in vreedstijd is die werkkraft te uitgebreid voor iemand, die, de functiën van divisiecommandant over de vestingartillerie vervullende, zich met het doel en de verdediging van alle liniën moet vertrouwd maken. Hiertoe worden dan toch zeker geëischt: plaatselijke kennis en samenwerking met de aangewezen linie- en groepcommandanten. De eerste kan thans moeilijk gevorderd worden, de laatste is niet voldoende geregeld.

De gevolgen van dezen toestand zijn dan ook niet achtergebleven; tot een voorbeeld willen we ons bepalen: We meenen, dat omstreeks 1880 de meeste armeeringen zijn vastgesteld; toen was plaatsing van het geschut op den hoofdwal regel en alzoo de grondslag der bewapening. Zeer kort daarop kwamen de tusschenbatterijen in zwang en begon het denkbeeld om in de tusschenlinie den geschutstrijd te voeren, krachtigen aanhang te verkrijgen;

niet alleen, dat men daarvoor het geschut van verdedigingsparken wilde bezigen (daargelaten of hierop bij de armeerung van 1880 voldoende ruim is gerekend), maar later kwam men er toe om geschut uit de forten daarbuiten op te stellen. Nu is het zeker waar, dat vele gedeelten van onze liniën geen geregeld beleg met daaraan verbonden geschutstrijd buiten de forten te voeren hebben; toch neigt de algemeene wijze van verdediging zich allengs tot het voeren dezer laatste in den geheelen gordel, door de forten in hoofdzaak aangegeven. De loop der tijden zal dan ook meebrengen, en dit geldt zoowel voor het personeel als voor het materieel, eene verdediging:

- 1°. in pantserstellingen;
- 2°. in en om forten;
- 3°. in tusschenbatterijen;
- 4°. verplaatsbaar in de liniën;
- 5°. vóór en achter deze, overeenkomstig de eischen van het gebruik te velde.

De eerste is de werkkring der pantserfortartillerie, de laatste die der bereiden artillerie, de overige opdrachten zijn voor de vestingartillerie bestemd, die daartoe meer het karakter van positie-artillerie aanneemt.

De bewapening van 1880 bleef van kracht, zoodoende is met de beginselen van bewapening van den lateren tijd geen rekening gehouden en nu in de beide laatste jaren, niet door personen van hoogerhand aangewezen, maar door het personeel voor de verschillende positiën bestemd, de bestaande memoriën moesten worden herzien en naar omstandigheden gewijzigd, stuitte men op het groote bezwaar der onvolledige regeling van de dienstverhouding, was men gedwongen — daar de armeerung niet veranderd werd — zich in zijne beginselen te vervormen en miste men de kracht om naar de nieuwere denkbeelden de verdediging in te richten. Voor de fortcommandanten kan het bezwaar reeds groot zijn, voor de groepscommandanten is het van veel meer beteekenis.

Door den aanmaak van korte kanonnen en getrokken mortieren zal de armeerung spoedig gewijzigd worden en dan is dit met de memoriën, die zich daarop baseeren, ook het geval. Bij eene andere dienstverhouding in de commando's ware dit te voorkomen; in elk geval is bij eene nieuwe bewapening daarin te voorzien.

Maar dit alles nog daargelaten, zoo komt het ons voor, dat ten gevolge van de instelling van het technisch comité voor artillerie- en geniezaken, waarvan de Inspecteur van het wapen permanent lid is, de Commandant der vestingartillerie daarentegen niet, langzamerhand de erkenning zal volgen, dat art. 8 der instructie voor den Commandant der vestingartillerie voor wijziging vatbaar is.

Alvorens een schema te geven van onze denkbeelden aangaande den dienst van het materieel, stellen we eene reorganisatie van het personeel op den voorgrond. In details treden we niet; door de verdeeling van den arbeid

aan te geven, blijkt uit die tragsgewijze formatie in grove trekken de indeeling voor de toekomst.

Inspecteur.

Bereden art.	Vestingart.	Materieel.	Techn. inrichting.
Comm. ber. art.	Comm. vest.-art.	Comm. der art.	Directeur
		in de 3 stellingen.	art. inrichting.
enz.	Comm. der art.		
	in de 3 stellingen.	9 afd. Comm.	enz.
		Comm. pantserf.-art.	
	9 afd. vest.-art.	Dir. art.-schietsch.	
	Pantserfortart.	Comm. korps torp.	
	Art.-schietschool.	Magazijnmeesters	
	Korps torpedisten.	in de 4 stapelmag.	
		Comm. der comp.	
		vestingartillerie.	
		Conducteurs.	

De tactische verdeeling des Rijks is dan eenigszins gewijzigd; er zijn drie stellingen: De Nieuwe Hollandsche Waterlinie, gaande van Nederhorst den Berg tot aan het Steurgat; bevattende de groepen Nieuwersluis, Blauwkapel, Lunetten, Vreeswijk, Asperen, Gorinchem en Altena.

De Amsterdamsche stelling, ook Muiden en Weesp bevattende, heeft, behalve zijn eigen groepen, nog als voorliniën de twee groepen: Muiderberg—Uitermeer—Hinderdam en de positie van Naarden.

Het kustfront telt de drie groepen Helder, Hellevoet en Willemstad.

Neuzen rekent administratief bij de laatste groep, de sperforten bij de Utrechtsche groepen.

De stelling Utrecht heeft vier afdeelingen vestingartillerie, waarvan 3 te Utrecht, als: de 1ste voor de groepen Nieuwersluis en Blauwkapel, de 2de voor de Lunetten, de 3de voor Vreeswijk en de 4de afdeeling te Gorinchem voor de overige groepen.

De stelling Amsterdam telt drie afdeelingen, als: 1 te Amsterdam, 1 (later geformeerd te Haarlem) en 1 te Naarden voor de groepen Uitermeer en Naarden. Het kustfront formeert twee afdeelingen, waarvan 1 te Helder en 1 te Delft voor de groepen Hellevoet en Willemstad.

De pantserfortartillerie vormt een afzonderlijk commando, buiten de afdeelingen en groepen om; alleen zijn de compagnieën administratief en ten behoeve van den inwendigen dienst bij de verschillende afdeelingen ingedeeld.

De sterkte aan vestingartillerie bedraagt 56 compagnieën, de afdeelingen tellen er 5, 6 of 7.

Door de nieuwe legerwet en den persoonlijken dienstplicht kunnen die compagnieën van 10 lichtingen met 250 kanonnières desvereischt in halve compagnieën verdeeld worden, hetgeen bij een partieële bedreiging van ons grondgebied van belang is, als wanneer de halve compagnie achterblijft en de band tusschen de artillerie en de haar toegewezen verdedigingswerken dus niet wordt verbroken. Ook voor het geval, dat belegeringsparken mochten geformeerd worden, heeft die maatregel hetzelfde nut.

Uit de aangegeven indeeling blijkt, dat in de drie stellingen een kolonel als Commandant der artillerie optreedt, die voor het materieel rechtstreeks onder den Inspecteur ressorteert en verder in den Liniecommandant zijn tactischen chef heeft. Omschrijving der dienstverhouding blijft hier achterwege, ze regelt zich naar de arbeidsverdeeling; het zij voldoende te zeggen, dat voor het materieel de werkring van artilleriecommandant in de drie stellingen de tegenwoordige van den commandant der vestingartillerie nabij komt; evenzoo verhoudt die van de afdeulingscommandanten zich in vele opzichten tot die der kolonels als thans.

Nadat 's Bosch en Willemstad zijn voorgegaan, zal allengs ook op de overige plaatsen de functie van hoofdofficier van het materieel het ten gevolge van kwijning en verval van krachten moeten afleggen. Zij ruste in vrede!

Het beheer van het materieel wordt meer overeenkomstig dat der bereden artillerie ingericht en splitst zich in dat over het *ingedeelde* en het *beschikbare* materieel.

Door het eerste wordt datgene verstaan wat, tot de uitrusting der sterkten behoorende, aldaar aanwezig is of er althans bijtijds kan worden aangevoerd. Dergelijk materieel is aan zeer weinig mutatiën onderhevig, zoolang de armeeing niet verandert; afgifte heeft dan niet plaats, de onbekwaamstelling kan worden voorkomen door onderlinge verwisseling met daartoe aangewezen sterkten, onder de groep of afdeeling ressorteerende, niet bij factuur en receptis, gelijk de bereden artillerie zulks doet, maar bij volgbriefjes, gelijk in den handel gebruikelijk.

Het ingedeelde materieel staat op iedere sterkte onder het beheer van een conducteur, terwijl de commandant der compagnie vestingartillerie, welker personeel geheel of gedeeltelijk voor de bezetting der sterkte is aangewezen, de functiën vervult, nu aan den batterijcommandant bij de bereden artillerie en tevens aan den officier van het materieel bij de vestingartillerie opgedragen.

Dat ingedeelde materieel vormt op elke sterkte een *depot van uitrusting*; in elke afdeeling zijn er tevens een of meer *magazijnen van uitrusting*, waarvoor die sterkten gebezigd worden, die bestemd zijn de overigen der groep of afdeeling bij inruiling te completeeren.

Een dergelijk magazijn van uitrusting wordt door een magazijnmeester beheerd, echter slechts in zoover, dat het depot van uitrusting in dezelfde

plaats, althans voor de voorwerpen der elf eerste hoofdstukken van den Inventaris (op enkele uitzonderingen na), zelfstandig daarneven staat.

Het toezicht over het ingedeelde materieel onder het beheer der compagniescommandanten heeft de afdeulingscommandant, aan wien de magazijnmeester van het magazijn van uitrusting der afdeeling is toegevoegd om alle verzamelstukken op te maken, den dienst van het materieel betreffende.

Deze magazijnmeester is dus de scribe van den afdeulingscommandant, die het materieel in een of twee groepen beheert; in het laatste geval gaat die magazijnmeester bij mobilisatie over in de groep, waar de afdeulingscommandant niet is. De bepaaldelijk aangewezen officieren voor het materieel vervallen geheel, de compagniescommandanten treden voor het ingedeelde, de magazijnmeester voor het beschikbare materieel als zoodanig op.

Van het afdeulingsverband tot het stellingverband overgaande, heeft de kolonel commandant, wiens afdeulingscommandanten, zoowel op het gebied van personeel als van materieel, een meer zelfstandig standpunt dan tot dusver innemen, tot zijne beschikking een kapitein voor de diensten van personeelen, artilleristischen en tactischen aard en een magazijnmeester voor de diensten, meer het inwendig beheer van het materieel betreffende.

Juist die formatie dient om inmenging te voorkomen, die zoo licht in strijd met de hiërarchieke dienstverhouding kan wezen; terwijl door de meerdere zelfstandigheid der afdeulingscommandanten, de normale arbeidsdag van bedoelden kapitein niet verlengd behoeft te worden.

Behalve de afdeulingscommandanten ressorteeren onder den kolonel nog de magazijnmeesters der stapelmagazijnen in zijne stelling; dit zijn: Woerden en Wierikerschans voor het 1ste, Amsterdam voor het 2de, Dordrecht voor het 3de artillerie-commando. Delft behoort als stapelmagazijn tot de artillerie-inrichtingen.

Afzonderlijke verdedigingsparken, achterwaarts van de liniën, staan we niet voor; wij vereenigen ons daarentegen meer met den tot dusver gevolgden weg, die echter op zeer bescheiden wijze werd toegepast, om materieel voor de tusschenliniën bestemd en dat, hetwelk voor een versterkte bewapening beschikbaar is, onder die sterkten te doen ressorteeren, die nabij de vermoedelijke plaats van aanwending zijn gelegen.

De eischen van belegeringsparken zijn geheel anders dan die van verdedigingsparken. De eerste, op rationeelen grondslag in sectiën verdeeld, kunnen organiek geregeld worden. Met de laatste is dat niet het geval, hunne indeeling wijzigt zich geheel naar de positiën en de omstandigheden, waarin de vijand ons brengt.

In de voorgaande bladzijden gaven we den werkkring aan, die ons voorkomt, in de toekomst aan de vestingartillerie te zullen gesteld worden, waarbij o. a. ook de verplaatsbaarheid een belangrijke factor vormt. Daarop valt nu bij de indeeling, zoowel van personeel als materieel, te letten; de groote compagnieën van 250 kanonniërs met aanzienlijk kader (vrucht van den

persoonlijken dienstplicht) laten zich halveeren; in iedere groep is dus personeel voor de tusschenverdediging beschikbaar, dat aanstonds het daarvoor opgelegde materieel bedient of eene mobiele compagnie voor de verdediging eener andere positie formeert, hetzij met, hetzij zonder medeneming van eigen materieel. Zoo kunnen bij eene uitsluitende bedreiging van de kust of bij een noodig geoordeelde krachtige bewapening ter handhaving der neutraliteit, halve compagnieën uit de Utrechtsche linie, die bijv. elk 12 of meer vuurmonden hunner eigen bewapening meenemen, bestemd worden voor de kustplaatsen.

We gaan zelfs verder; de toekomstige legerwet zal ons vermoedelijk een veldleger geven van *drie* infanteriedivisiën met de bijbehorende cavalerie en artillerie. Bij een Europeeschen oorlog, waarin we *gedwongen* mochten worden als bondgenoot op te treden, is die macht van hoogstens 45.000 man betrekkelijk gering; daarom dient de legerorganisatie vatbaar te worden gemaakt om desvereischt nog *drie* reservedivisiën uit de bezettingsinfanterie en uit de 25—30-jarigen, die bij een verdedigenden oorlog de bewakingsbataljons uitmaken, te formeeren. Aan die reservedivisiën zal geen cavalerie en bereden artillerie toegevoegd worden, om de eenvoudige reden, dat we niet meer hebben; hun rol zal het zijn om, evenals de landweerddivisiën vóór de Fransche vestingen in 1870, belegeringskorpsen te vormen; vooral zal daaraan behoefte bestaan, nu in de laatste 20 jaren de groote mogendheden hunne grenzen met machtige gerebrancheerde kampen als het ware bezaaid hebben. Die reservedivisiën hebben dan in dergelijk geval de toevoeging elk van minstens 2 afdeelingen vestingartillerie, alzo in het geheel van 36 compagnieën, alsmede van eenige vestinggenietroepen noodig. Ook dan komt het ons voor, dat de formatie van compagnieën vestingartillerie, in tweeën splitsbaar en waarvan het mobiele gedeelte zijn eigen materieel meeneemt, practisch zal zijn, te meer daar het verband der bezettingstroepen en de kracht eener eventueele defensie er niet door gebroken worden. Dan eerst wordt de samenwerking tusschen personeel en materieel bereikt, waarop het toch aankomt.

Tot het oorspronkelijke onderwerp terugkeerende, zullen we trachten eenige bedenkingen te weerleggen, die zich spoedig voordoen. In de eerste plaats geldt dit de sterkte van 56 compagnieën vestingartillerie, waarvan we eene detailberekening opzettelijk achterwege laten. De hulp der schutterij zal bij eene nieuwe legerwet, zoo niet geheel, toch grootendeels, vervallen; terwijl de stelling van Amsterdam, eenmaal voltooid, eene veel grootere bezetting vordert. Eene overeenkomstige uitbreiding aan officieren gaat daar niet mee gepaard, daar 5 kapiteins voor speciale diensten, 4 voor het materieel en 1 adjudant vrij komen; ook de instructiecompagnie kan bij invoering van den persoonlijken dienstplicht, in welk geval haar een zeer bescheiden werkkring wordt opgelegd, tot eene gewone compagnie vervormd

worden. Door de treincompagnieën met 12 luitenants te verminderen, door de luitenants van de K. M. Academie, de Cursuscompagnie en de Commissie van proefneming als gedetacheerd van de afdeelingen vestingartillerie te voeren, zullen aan de 39 meerdere luitenants hoogstens 9 blijven ontbreken.

Door het geringe incompleet en de te verwachten opheffing der officieren-applicaten zal laatstbedoelde omstandigheid geen bezwaar opleveren. Al worden de vrijwillige kaders iets ingekrompen, zoo zal eene totale vermeerdering van onderofficieren toch volgen; voor onze eigenaardige verdediging is dat dan ook waarlijk meer dan noodig.

Aileen voor Antwerpen en een paar buitenstellingen heeft België 54 compagnieën, welk aantal voor de Maasdefensie aanmerkelijk toenemen zal, daar elk fort eene compagnie, elk »fortin" een halve erlangt. Dergelijke cijfers spreken zoo sterk, dat ze elk commentaar overbodig maken.

De voorgestelde indeeling eischt de afdeelingen in of nabij hunne groepen dit is overal mogelijk, als na den bouw der nieuwe kazerne, eene derde afdeeling te Utrecht mocht garnizoen houden en de beide te Zwolle gedetacheerde compagnieën, alsmede die te Schoonhoven, speciaal voor de tusschenverdediging bestemd zijn. Uitzondering maakt alleen de afdeeling te Delft, die, voor Hellevoet en Willemstad aangewezen, op beide plaatsen slechts eene compagnie gedetacheerd heeft; in die beide plaatsen treden de detachementscommandanten voor het gezamenlijk materieel op.

Aan magazijnmeesters zijn noodig:

voor de stapelmagazijnen	4
voor de uitrustingsmagazijnen in de 9 afdeelingen (Delft 2 voor Hellevoet en Willemstad; Gorinchem 2 voor Gorinchem en Woudrichem)	11
voor de artilleriecommando's	3
voor de artillerie-schiet-school	1

Totaal 19

tegenover 18 der bestaande formatie. Voor zoover geen ingedeeld materieel op sterkten aanwezig is, dat in dergelijk geval door conducteurs beheerd wordt, vervallen de magazijnen te Brielle, Neuzen, Geertruidenberg en Heusden.

We vertrouwen met het bovenstaande onze denkbeelden duidelijk te hebben gemaakt; in het algemeen is de dienst van het materieel in vier takken te verdeelen:

1°. *de comptabele en de meeste administratieve diensten* door de magazijnmeesters als scriba der artillerie-autoriteiten te voeren, evenals de kwartiermeesters in een raad van administratie fungeeren;

2°. *de artilleristische diensten*, als: toestand van materieel, munitien, enz., wijzigingen in het materieel aan te brengen, arbeid, bevelen tot verzending, aan- of afschaffing, aanvulling der uitrusting, door den artilleriecommandant met den Inspecteur te voeren;

IV. S. 13. D. N°. 12.

3.

3°. *de tactische diensten*, als: emplacements- en uitrustingsstaten, oplegging van het materieel nabij de plaats van gebruik, toestand van gevechtsvaardigheid, enz., door den artilleriecommandant met de stellingcommandanten te voeren;

4°. *de voorbereidende maatregelen voor de aanvullingen in oorlogstijd*, als het ware de etappediensdienst voor een leger te velde. Voor deze verrichtingen treden dezelfde autoriteiten op, die in gewone omstandigheden de invoering van het materieel, enz. regelen, alzoo de afdeling Artillerie van het Departement van Oorlog, de Inspecteur en de Directeur der artillerie-inrichtingen. Door hen worden in beginsel vastgesteld de fabrieken en werkplaatsen, in de centra der verdediging voor de oorlogsconfectie te bestemmen; de herkomst der benoodigde grondstoffen en der vereischte werktuigen, die gesteld moeten worden, enz.; zoo ook de eventueele aanvoer uit het buitenland of de aanschaffingen bij particulieren (beddinghout b. v.). Bij den lateren aanmaak wordt rekening gehouden met de beperkte arbeidskrachten, na de oproeping der militie.

Aldus geregeld, vermeent men, dat het tactische element, het rondsel, dat later is ingeschoven en nog in verdrukking verkeert, tot zijn recht kan komen zonder de artilleristische dienstverhoudingen te benadeelen.

Ingrijpend zijn deze denkbeelden slechts in zoover, dat ze over het algemeen een zelfstandiger positie aan de autoriteiten toekennen, den werkkring der magazijnmeesters wijzigen, dien der oudere in de stapelmagazijnen zelfstandiger maken en nieuwe opdrachten aan de compagniescommandanten geven, zoodat een geheele omwerking der instructiën gevorderd wordt. Overigens, alzoo op het gebied van dislocatie en personeel, zoomede uit een financieel oogpunt brengen de bedoelde denkbeelden slechts zeer geringe wijzigingen teweeg.

9. *Proeve eener vuurleiding uit een vaste positie, volgens de kaart geregeld.*

OPDRACHT.

Gegeven een fort F, waarvan de drie bastions op het front van aanval, van links af gerekend, A, B en C worden genoemd, het keelbastion D. Verder een linker nevenbatterij N.

Op een stuk papier kan de lezer zich dit aanschouwelijk voorstellen.

De positie wordt aangevallen. Uit batterijen, achter maskers gelegen, een weinig ten noorden van den straatweg nabij den tol, wordt het vuur tegen onze stellingen geopend.

Door den groepscommandant wordt last gegeven dit vuur te bestrijden met de beschikbare kanonnen van 15 cM. St. en 12 cM. L. A. van het fort en de nevenbatterij, die daarop uitwerking hebben.

De artilleriecommandant in het fort leidt het gezamenlijke vuur.

Toestand der werken na het in staat van verdediging
stellen en regeling van den dienst der artillerie
in dat tijdperk.

Bewapening. Volgens de kaart, die de rayons van vuuruitwerking aangeeft, (schootsveld 15 cM. St. 45°, 12 cM. L. A. 65°) kan uitsluitend door de volgende acht vuurmonden vuur worden gebracht op de aangegeven plaats, als:

Nevenbatterij met 4 kanonnen van 12 cM. L. A.

Bastion A » 2 » » 15 » St.

» B » 2 » » 15 » »

Telegraphische verbinding in de groep. De hoofdleiding van het vuur is in handen van den commandant der artillerie in het fort, in bastion D verblijf houdende en van daar met het groepshoofdkwartier en de nevenbatterij telegraphisch verbonden.

Telephonische verbinding in het fort. Bij het in staat van verdediging stellen wordt een rivierkabel van uit het keelbastion D door de gracht gelegd, welke kabel, gedeeltelijk ook door poternes, bomvrije gebouwen en onder den grond gaande, de verschillende bastions telephonisch verbindt. Verder heeft men nog aansluitingen voor enkele belangrijke punten en elektrische alarmtoestellen op de accessen. Het gebruik van de bovenomschreven leiding was noodzakelijk, doordat geen voorbereiding in vreedstijd in dit opzicht had plaats gevonden, spoedige aanleg dus eisch was; niet alleen ten behoeve van de vuurleiding, maar ook in het belang der veiligheid en ter richtige bevelvoering in het uitgestrekte fort.

In ieder bastion heeft het telefoonstation een grondplaat, die alleen dan wordt ingeschakeld, als de verbinding uitsluitend met enkele bastions moet plaats hebben, dan wel als men zich wil overtuigen, in welk vak stoornis in de geleiding is ontstaan. Door een stuk reserve-kabel in dat grachts-gedeelte te werpen, waar de storing schuilt, en dit met de bastions te verbinden, geschiedt de herstelling op de kortste wijze.

Bezetting en dienstregeling. De artilleriebezetting, voor elk bastion vereischt, is daar gekazerneerd en bestaat uit artillerie en schutterij. De luitenants der artillerie zijn commandanten der bastions op het front van aanval, een luitenant der schutterij is aan elk hunner toegevoegd.

In elk bastion zijn twee waarnemingsposten gevestigd, die door een afzonderlijke draagbare telephoongeleiding verbonden worden met het telefoonbureel van het bastion. Die draagbare geleidingen kunnen ook bestemd worden om het bureel met de standplaats van den vuurmond te verbinden.

Hulpmiddelen. De hoofdleider, de artilleriecommandant in bastion D verblijf houdende, heeft drie kaarten op de schaal van $\frac{1}{10000}$, respectievelijk aangevende de rayons van vuuruitwerking van al het geschut voor het vuur op groote afstanden (15 cM. St. en 12 cM. L. A.), voor het indirecte vuur (15 cM. K. en 15 cM. mortier) en voor het remisegeschut.

De artillerie-officieren in de bastions hebben *één* dergelijke kaart, waarop voor *hun* bastion in verschillende kleuren, de hierboven bedoelde rayons zijn aangegeven.

De kaarten zijn in genummerde ruiten verdeeld; ter bepaling van punten op het terrein worden het nummer der ruit en de coördinaten in mM. (eerst de horizontale en beide van den linker bovenhoek afgerekend) aangegeven.

Alle artillerie-officieren zijn in het bezit van een koperen sector, van binnen uitgesneden; een hoek van 70° makende en op welks boog, met het nulpunt in het midden, de tangenten in $\text{vijf} \frac{0}{100}$ zijn aangegeven. In het metaal van den sector zijn enkele gaatjes, ter doorlating van punaises om den sector tijdelijk op de kaart te kunnen bevestigen. Verder hebben de officieren een verdeelde liniaal, de afstanden tot in 25 M. aangevende, die in het nulpunt een stalen punt heeft ter bevestiging van die verdeling in het middelpunt van den sector.

Ter voorkoming van mistasting, juist bij jong kader en militiekader te verwachten, zijn alle stukscommandanten van den richtschaalaanwijzer voorzien.

In ieder bastion zijn rooiharken aanwezig; de steel ruim 2 M., elk der dwarsarmen 1.2 M. lang. De steel is op 2 M. onderlingen afstand voorzien van twee richtbaken, die naar elkaar toe kunnen neerslaan; de dwarsarmen zijn in cM. ($\text{vijf} \frac{0}{100}$) en 2 mM. ($\text{één} \frac{0}{100}$) verdeeld; de verdeelingen in 100-, 10- en 5-tallen zijn met cijfers gemerkt. Bij de hark behoort een derde richtbaak en een ijzeren kam, welks dunne tanden op 1 cM. onderlingen afstand zijn geplaatst en die ten behoeve der waarneming over de voorste richtbaak geschoven wordende, de afwijkingen tot in $5 \frac{0}{100}$ laat constateeren.

De rooihark kan voor *vier* verschillende doeleinden gebruikt worden:

1°. voor het geven der rooiing op de bedding overeenkomstig de gegevens der kaart;

2°. voor de plaatsbepaling van het doel, wordende de dwarsarmen dan naar achteren gehouden, de beide richtbaken opgezet en een derde gebezigd, welker plaats langs de verdeelde armen wordt afgelezen;

3°. voor de waarneming, die op overeenkomstige wijze geschiedt; wil men de afwijkingen op het doel of masker schatten, dan dient de derde baak om daarop, in verband met haar stand ten opzichte van den dwarsarm, vooraf verkenmerken aan te nemen en afwijkingen te schatten. Doet men zulks niet, dan wordt over de voorste baak de ijzeren kam geschoven en geeft elke tusschenruimte bij de waarneming een verdeling in $\text{vijf} \frac{0}{100}$ aan;

4°. tot het in de rooiing brengen van kanonnen en mortieren voor het eerste schot, als dit van af den vuurmond niet mogelijk is, onder opmerking dat bij de getrokken mortieren deze handelwijze meer bepaald onzuiver is (ten gevolge van den eigenaardig verdeelden boog), als de afwijking op den boog meer dan 25 hondersten uit het midden daarvan bedraagt:

$$\text{tang } 20 \times 34'20'' = 202,5 \frac{0}{100}, \text{ verschil } 2\frac{1}{2} \frac{0}{100}$$

$$\text{tang } 50 \times 34'20'' = 545 \frac{0}{100}, \text{ » } 45 \frac{0}{100}$$

Het gebruik van de rooihark, die alzoo ook de richtdriehoeken der methode SEYFFARDT met goed gevolg vervangt (de lengte is de dubbele), wordt voor de verschillende toepassingen als voldoende bekend aangenomen; alleen de viervoudige toepassing wenschte men onder de aandacht te brengen.

Vorbereiding bij het in staat van verdediging stellen. Eerst dan en niet eerder worden vóór en achter de beddingen piketpalen geslagen en deze van een zaagsnede voorzien; de lijn daarover loopende, komt overeen met de hoofdrootlijn der kaart voor het rayon van vuuruitwerking.

Zoo is bijv. voor bastion A de hoofdrootlijn der beide 15 cM. St. te zamen $42\frac{0}{100}$ rechts van het stoomgemaal. Beide kanonnen zijn dan ook, ongeveer op het midden hunner beddingen, met correctie nul, (als in het oplopend plongé ter plaatse een geul is gemaakt, of anders met richtbaken) op den schoorsteen van het stoomgemaal gericht. De richtschalen zijn daarop neergeslagen en nu zou de hoofdrootlijn voor beide kanonnen over de richtschaalverdeelingen vóór 55, achter $165 - 42 = 123$ moeten loopen.

Daar echter de onderlinge afstand der assen van beide vuurmonden, door een travers met schuilplaats gescheiden, 12 M. bedraagt en het stoomgemaal op 2000 M. afstand is gelegen, zoo is de krijtstreep over de bedding, die door de zaagsneden in de piketpalen bewaard wordt, getrokken: bij het linker kanon over de verdeelingen vóór 55, achter $123 + 3 = 126$, en bij het rechter kanon vóór 55, achter $123 - 3 = 120$; op die wijze zijn de hoofdrootlijnen der vuurmonden *evenwijdig met die op de kaart* ($3\frac{0}{100}$ geeft op 2000 M. 6 M. afwijking).

Plaatsbepaling en waarneming. Beide geschieden met de rooiharken, lang 2 M., in elke artillerie-opstelling voorhanden. *Onmiddellijk na de plaats te hebben bepaald, zijn ze voor de waarneming bestemd*, dit kan niet genoeg aan het personeel worden ingeprent; bij de vuurleiding volgens de kaart, alzoo tegenover doelen, die grootendeels onzichtbaar zijn of achter maskers liggen, is het meer dan ooit noodig, dat men zeker zij van de juiste plaats van het doel; plaatsbepaling en waarneming dienen zich naar hetzelfde doel te regelen.

De waarneming geschiedt volgens de beginselen in één der afleveringen van den loopenden jaargang van dit tijdschrift reeds ontwikkeld, met dien verstande dat gebruik wordt gemaakt van de hierboven reeds aangegeven toepassing der rooihark voor dit doel.

Wat de beslissing aangaat omtrent de waarneming der zijposten, zoo zij opgemerkt, dat deze hier op ongelijken afstand van A en B zijn opgesteld en de vuurleiders dus gebruik maken van het trefferbeeld, op de lei der schootstafel geschilderd; ze trekken daarbij de waarnemingslijnen overeenkomstig de gegevens op de kaart van $\frac{1}{10000}$ voorkomende, als:

$$\text{afstand N} - \text{A} = 450 \text{ M.}$$

$$\text{» N} - \text{B} = 700 \text{ M.}$$

$$\text{» C} - \text{B} = 390 \text{ M.}$$

$$\text{» C} - \text{A} = 600 \text{ M.}$$

altijd eerst dan, wanneer de afstand van het doel hun bekend zal zijn. De nevenbatterij N werkt met een zijpost, daar de waarneming ook van daar uit geschiedt.

Uitvoering.

G. = groepscommandant.

HL. = artilleriecommandant = hoofdleder.

L. = bastionscommandant = leider.

1. Telegram van G. aan HL.

»Breng met beschikbaar geschut, vuur op batterijen, die behoorden den straatweg het fort beschieten. Vuurleiding der nevenbatterij is onder uwe bevelen gesteld.»

2 en 3. Telegram van HL. aan *nevenbatterij* en per telephoon van HL. aan C (commandant in bastion C).

»Bepaal de plaats der noordelijke batterij, die behoorden den straatweg het fort beschiet en maak u tot waarneming gereed.»

2a. Antwoord van N. aan HL.

»371⁰/₀₀ links van den kerktoren.»

3a. Antwoord van C. aan HL.

»123⁰/₀₀ rechts van den korenmolen.»

Daaruit volgt op het bureel van den HL., dat het doel wordt bevonden te liggen: 8 — 15 — 37.

(Ruit 8. 15 mM. rechts en 37 mM. onder den linker bovenhoek daarvan.)

4 en 5. Per telephoon van HL. aan B. en A.

»Open het vuur op de meest noordelijke vijandelijke batterij, liggende 8 — 15 — 37 met 15 cM. St. Granaat. Één vuurmond grensschieten. Volgorde B en A. Tempo 4 minuten. N en C observeeren.»

Op ontvangst van dit bericht laten de L.'s, in hun bureel aanwezig, door de *wacht* de vuurmonden gereedmaken voor het gevecht en doen zij de telephoonlijn van het bastionsbureel naar den vuurmond uitloopen. Zelf meten ze op de kaart het punt 8 — 15 — 37 op en zegt de L. in B. aan den stukscommandant, bij voorkeur in persoon, of anders door den uitgelopen telephoon: rechter kanon, grensschieten met G., afstand 2945 M., 138⁰/₀₀ links.

De L. in A doet hetzelfde, bijv. 2380 M., 72⁰/₀₀ rechts. Volgt men nu den stukscommandant in A in zijne verrichtingen, dan laat deze de hark met de beide keepen op de hoofdrootlijn leggen en geeft hij met de losse lat potloodstreepen voor de richtschalen, hetzij bij de onderverdeeling van 72, hetzij bij de hoofdverdeeling op 50. Aannemende dat het laatste gebeurt, dan neemt hij den richtschaalaanwijzer, schuift dien 72 — 50 = 22 rechts uit, daarna 2¹/₂ links voor de correctie voor de derivatie, verder naar schatting nog 5 links voor den sterken wind, die van de linkerzijde komt en 3 rechts wegens de constante fout in de afbakening der rooing, die bij

een vuur op den vorigen dag was geconstateerd, zoodat ze ten slotte op $17\frac{1}{2}$ rechts staat, en wacht den richtschaalstand af, dien de man *vóór* hem opgeeft, bijv. 83, waarop hij *onmiddellijk* $175\frac{1}{2}$ *achter* afleest. Dit geschiedt zonder aarzeling of vergissing onder de gewone bediening door.

6. Per telefoon van B naar C en N.

»Vuur wordt geopend, tempo 4 minuten.»

Na elk schot seinen de zijposten hunne waarneming naar de bastions en van daar naar de vuurmonden.

Zijn A en B met één kanon ingeschoten, dan gaat het tweede met overgenomen elevatie meedoen, *binnen het tempo van 4 minuten*, dat voor elk bastion is aangegeven; dat wil zeggen, dat als de rechter vuurmond van B gelost is, de linker binnen 2 à 3 minuten volgt.

A begrijpt dit vanzelf.

Men kan de waarnemingsposten desverkiezende waarschuwen, voordat met deze handeling een aanvang wordt genomen, daar die handelwijze vanzelve, *buiten bemoeienis* van den HL., het vuurtempo van 4 op 2 minuten brengt.

7. Telegram van HL. aan N.

»Versterk met vier 12 cM. L. A. het vuur op een batterij, liggende 8—15—37; granaat. Gezamenlijk grensschieten. Volgorde: 2 kanonnen na B, 2 na A, C is zijpost. Tempo 2 minuten.»

8 en 9. Per telefoon van HL. naar B en A.

»Na B en A volgen telkens twee schoten van N.»

10. Per telefoon van HL. naar C.

Als voren.

Wanneer de HL. vermeent, dat de vuren uit de verschillende opstellingen voldoende geregeld zijn, seint hij per telefoon:

11, 12 en 13 HL. aan N, A en B.

»Sneller tempo.»

Is eens het vuur goed geregeld en wenscht de HL. een andere batterij onder vuur te doen nemen, dan seint hij aan de drie opstellingen:

14, 15 en 16. »Doorvuren zonder zijposten.»

De HL. seint daarop aan de twee zijposten:

17 en 18. »Bepaal plaats der meest zuidelijk gelegen batterij.

Vóórdat beide zijposten hiertoe overgaan, teekenen zij de juiste richting der noordelijke batterij op de rooihark aan, om die voor later te onthouden.

Na ontvangst der berichten van de nieuwe plaatsbepaling, seint de HL., na meting op de kaart, aan één of meer opstellingen, b. v. aan A:

19. »Verplaats trefpunt 220 M. rechts en 90 M. verder. N en C observeren. Grensschieten met één vuurmond.»

Ter verlegging van het trefpunt 220 M. rechts, legt A, die op 2380 M. vuurt, de rooihark met de keepen op de gebezigde lijnen voor de richtschalen

en trekt op de verdeling $\frac{220}{2,38} = 92\frac{0}{100}$ rechts nieuwe strepen. Eenvoudiger

is het echter, met de richtschalen $92\frac{0}{100}$ minder correctie te geven; laten de richtschalen zulks niet toe, dan gebruikt men ter evenwijdige verplaatsing van de rooilijn op de bedding de twee glad geschaafde plankjes, in de eerste aflevering van dezen jaargang bedoeld, ten gevolge waarvan het tijdroovende verplaatsen van den vuurmond op de bedding gedurende het vuur vervalt.

Heeft nu A het nieuwe doel onder vuur genomen en blijven N en B op de noordelijke batterij schieten, dan seint:

20. HL. aan C. »Herstel de waarneming op de noordelijke batterij ten behoeve van N”.

21 en 22. HL. aan N en B. »C is opnieuw uw zijpost; N neemt voor A alleen waar ten opzichte der zuidelijke batterij.”

23. HL. aan A. »N is alleen uw zijpost.”

De drie opstellingen voorzien nu, door het vervallen van één zijpost, in waarneming van uit de eigen opstelling.

Desvereischt laat de HL. het vuur vertragen.

Opmerkingen.

Deze ontwerpvuurleiding geeft aanleiding om enkele punten te releveeren.

Grensschieten met één vuurmond. Zelfs bij stalen geschut wordt in het werkdadige hieraan de voorkeur gegeven. In N deed men het niet, omdat het daar een vraag gold van versterking van het vuur en voor de daar aanwezige vier kanonnen spoed dus veel invloed had.

Het later doen deelnemen van N aan het gevecht. Dit is een zuiver tactische zaak, het fort moet vooral het vuur tot zich trekken en voorkomen, dat dit met de nevenbatterij gebeurt.

Het vuurtempo. De getallen van 4 en 2 minuten zijn maxima, binnen dat tijdsverloop moeten de schoten dus vallen; strenge opvolging van tempo, op het horloge af, wordt *volstrekt niet* bedoeld. In den beginne gaat het niet spoedig, vanzelf zal het tempo versnellen. Bij verliezen in onze opstellingen ontstaat vertraging, hetgeen de andere kanonnen door meerdere snelheid moeten compenseeren. Niet de HL. grijpt dan in, de L's moeten elkaar begrijpen en samenwerken. De snelheid van het tempo wordt door de waarneming beheerscht, de vluchttijd is hier ongeveer 10 seconden; rekt men verder den tijd voor het geven en ontvangen van het bericht noodig, alsmede die voor het overseinen van telegraaf op telefoon en van de telefonen onderling in de bastionsbureelen, dan is één minuut *zeker* het snelste tempo.

Bij 2 minuten doet men per vuurmond in dit geval $\frac{60}{2 \times 8} = 4$ schoten in het uur, alzoo per 15 minuten een schot. Toch is een snel vuurtempo dikwijls zeer gewenscht; nemen dus veel kanonnen, bijv. 12, aan den strijd

deel, dan zijn *meerdere* stellen zijposten noodig — in beginsel zouden we per 6 vuurmonden een stel zijposten verlangen — als een voldoende munitieverbruik wordt geëischt, daar 1 schot per 15 minuten, met 50 dagschoten overeenkomende, een normaal verbruik is.

Het is hier de plaats om de handelwijze te veroordeelen, bij onze schiet-oefeningen gebruikelijk, namelijk het eindelooze *gewauwel* van »er is gemon-teerd,” »er wordt geschoten” en »pijpe geweigerd.” 't Is om den kalmsten mensch er, zoo niet zenuwachtig, dan toch zeeziek van te maken. De waarnemingspost *moet niet* gewaarschuwd worden, het vallen van het schot is zijne waarschuwing en dan heeft hij bijna den geheelen vluchtijd, op minstens 10 seconden te taxeeren, ter voorbereiding om waar te nemen. Mocht in het werkdadige uit tal van opstellingen gevuld worden en het geluid der springende granaten om hem heen het hem moeilijk maken, zoo zal een tweede man, als hulp hem toegevoegd zeggen, dat de losbranding plaats heeft van de vuurmonden, die hem rechtstreeks aangaan.

Na het grensschieten met één vuurmond, viel het andere kanon dadelijk in, zonder dat de HL. zich daarmee inliet, omdat het als *vaste regel* geldt, dat iedere L. zoo spoedig mogelijk aan het vuur eene snelheid moet geven, met 50 dagschoten overeenkomende. Bij *acht* kanonnen is dit dus 2 minuten.

De weinige rechtstreeksche invloed dien, ten gevolge der decentralisatie, de HL. voor zich behoudt. De HL. moet elk oogenblik gereed zijn om den groeps- of fortcommandant te woord te staan, eveneens om het vuur op andere punten in te leiden, hij moet berichten van nieuwe opstellingen kunnen nagaan, den ernst of de mindere beteekenis daarvan kunnen beoordeelen, de plaats van het doel doen bepalen, het vuur van geschut daarop regelen in verband met de voorhanden kaarten, waarop de rayons van vuuruitwerking zijn aangegeven, enz.

Eens daaraan voldaan hebbende, geeft hij het aan de L.'s over, zijne taak is *dan nog slechts* controle, beoordeeling der te vermoeden uitwerking of van het tactisch effect, verlegging van het trefpunt naar andere doelen, het aangeven van het vuurtempo, ook om het munitie-verbruik daarnaar te regelen, enz.

Bij elke opdracht, die den HL. gegeven wordt, houdt hij *uitsluitend* aantekening van de orders, door hem gegeven, met aanduiding van tijd, alsmede van *die* antwoorden, welke *nieuwe* orders veroorzaken.

Op die wijze heeft hij, of wie hem ook vervangt, steeds een overzicht van de leiding; terwijl men voorkomt, dat de aandacht van den HL. afgeleid wordt door details, daar waar het principieel belang alle inspanning vordert.

Naschrift.

In een hoogst eenvoudige, ja primitieve, applicatorische studie gaven we bovenstaande proeve van vuurleiding om aan te sporen, dat men spoedig tot een praktische uitkomst trachte te geraken, ten opzichte der onlangs ingevoerde en nog niet toegepaste methode. Ook wilden we hiermee aantoonen, dat onze wijze van handelen, in beginsel volkomen dezelfde, wat *kosten*, *spoed*, *eenvoud* en *juistheid* betreft, daarvoor in geen enkel opzicht onder behoef te doen.

Juist omdat de nieuw ingevoerde regeling van vuur, na ruim een half jaar, voor slechts *enkele* opstellingen, nog niet in toepassing kan komen bij gebrek aan hulpmiddelen, zouden vóór dien tijd onze denkbeelden beproefd kunnen worden.

Ze eischen vier of meer rooiharken met beweegbare richtbaken, elke hark ter somma van één gulden, die op één dag overal vervaardigd kunnen worden; bovendien ter vervanging van de koperen sectoren met tangentenboog: stukken cartonpapier, waarop in een paar uur tijds deze verdeling is aangebracht.

Twee voordeelen kunnen aan de methode niet ontzegd worden: ze is in de practijk, uit een artilleristisch oogpunt, beter, omdat *de eisch gesteld* wordt, dat *de plaatsbepaling tevens den grondslag der waarneming uitmaakt*; terwijl ze wiskunstig zuiverder is, doordien de rooihark met 2 M. bakenstand, in de plaats treedt van den richtdriehoek met 1 M. hoogte.

In elk geval »c'est à faire ou à laisser.»

Mocht men het willen beproeven, dan geven we in overweging later ook meer ingewikkelde toestanden in het leven te roepen, bijv. het vuur uit een opstelling van korte kanonnen in het terreplein, van mortieren in een geblindeerde batterij en van een kanon van 12 cM. K. A. op een uitlegger achter een masker, gezamenlijk te doen leiden. De bezwaren in het tweede nummer van dezen jaargang vermeld, zullen dan overwonnen moeten worden, hetgeen ons gebleken is best mogelijk te zijn bij invoering van zeer eenvoudige hulpmiddelen, die het richtvlak bij de mortieren vervangen, de achterwaartsche richting op den uitlegger uitvoerbaar maken en de fouten neutraliseeren, door de vreemde constructie van den boog op den mortierstoel ontstaan.

EEN OORDEEL OVER ONZE MARINE.

(Nagelaten door een hooggeplaatst Zeeofficier.)

(Vervolg van N°. 11, bladz. 740.)

Tijde verbeteringsmiddel.

Nu en dan hoort men wel eens een stem opgaan, om het denkbeeld ingang te doen vinden, dat het korps mariniers geheel kan opgeheven worden. Geen wonder, want er worden ook wel stemmen gehoord, volgens welke het beste, wat Nederland doen kon, zou zijn, al wat slechts in verband staat met militaire zaken, zoo spoedig mogelijk aan kant te doen.

Toch is het onze meening dat het, in plaats van het korps mariniers op te heffen, beter voor de algemeene belangen des lands zou zijn, dat korps op minstens de dubbele sterkte van de bestaande te brengen.

Voorstanders van de opheffing van het korps zeggen — »In vroeger dagen waren de mariniers aan boord der oorlogsschepen noodig; zij dienden toen voornamelijk om de politie en het gezag der overheid op die schepen te handhaven. Tegenwoordig evenwel, is de matroos ook infanterist; hij kan dus al de functiën van den marinier verrichten, terwijl de marinier daarentegen volstrekt niet al de functiën van den matroos volvoeren kan. Ergo is de marinier aan boord veelal een »sta in den weg», die er niet alleen zeer goed gemist kan worden, maar zelfs met groot voordeel door een matroos te vervangen ware. Zijn mariniers aan boord niet gewenscht, veel minder reden bestaat er nog om te verlangen, dat hun bestaan aan den wal bestendig worde, daar de infanterie van de landmacht hier dezelfde roeping te vervullen heeft en haar minstens even goed vervullen zal.»

De volgende bedenkingen mogen daar tegenover worden gesteld:

De matroos wordt in den laatsten tijd wel *wat* meer geoefend als infanterist dan vroeger het geval was, doch voor hen, die met eenige kennis van zaken eens goed nagaan, hoever de matroos, onder de *tegenwoordige* infanterie-oefeningen, nog wel staan blijft beneden datgene, wat met redelijkheid mag verwacht worden van den infanterist van onze dagen; voor de zoodanigen,

zal het duidelijk zijn, dat de waarde van den matroos, als infanterist, met betrekking tot vroeger, zoo al niet verlaagd, dan toch stellig niet verhoogd is. — Eilieve: welke geregelde infanterie-oefeningen worden door onze matrozen doorlopen? — Hoe is het gesteld met hunne schietoefeningen?

De voorstanders der opheffing van het korps mariniers gelieven deze twee vragen eens nauwkeurig te beantwoorden. — Doch verder.

Dat de mariniers aan boord der schepen tegenwoordig niet noodzakelijk zijn voor de politie of tot handhaving van het gezag der overheid, is waar. Doch dat bij eenig debarkement van eene maritieme macht de mariniers in dezen tijd nog minstens even onmisbaar zijn, als zij dit ook vroeger waren, zulks is nog laatstelijk te Atjeh meer dan eens gebleken.

Nu werd er aan de oefeningen onzer matrozen als zeeman in de laatste jaren weinig zorg besteed en er schoot dus — zou men allicht zeggen — zooveel *te meer* tijd en gelegenheid over voor de infanterie- en artillerie-zaken. Bij hetgeen zooeven reeds gezegd werd met betrekking tot de waarde van den matroos als infanterist, bestaat er echter bovendien alle grond voor de verklaring, dat ook de betrekkelijke waarde van den matroos als artillerist niet verhoogd is bij die van vroeger.

Zoodra er dus weder eens met ernst werk werd gemaakt van de zeemans-oefeningen, zou er ook weder *minder* tijd en gelegenheid overblijven voor de oefeningen in infanterie- en artillerie-zaken. Doch welke zal dan wel de waarde van den matroos als infanterist of artillerist worden? Met dit betoog ware voorzeker reeds te volstaan, wilde men hier alleen doen gevoelen, dat de mariniers aan boord nog niet kunnen worden gemist. Er is evenwel meer, waaruit het groote nut van de mariniers aan boord der schepen duidelijk in het oog vallen zal.

Mariniers, die aan den wal, onder goede tucht, goed geoefend zijn, brengen bij hunne komst aan boord goede *militaire begrippen* mede; deze nu zijn, zooals vroeger reeds werd aangetoond, tegenwoordig nog *zeer* gewenscht. De marinier doorloopt regelmatig de schietoefeningen met het geweer aan den wal; de matroos *niet*. De schietoefeningen der matrozen met dat wapen beteekenen eigenlijk zooveel als niets. De marinier aan boord van een schip is — hij kan dit althans zijn — de daár benoodigde scherp-schutter. Evenals de matroos, behoort hij ook tot de bediening van de vuurmonden.

Het geweer, tegenwoordig zoo fijn bewerkt en zooveel zorg vereischende, vooral aan boord van een schip, waar de vochtigheid die zorg nog zooveel meer noodzakelijk maakt dan aan den wal, kan door den marinier veel beter onderhouden worden, dan door den matroos. Dit is ook het geval met de zoo samengestelde sluitstukken der achterlaadkanonnen en eveneens met de revolvers.

Nu kan hier wel gezegd worden: de matroos *moet* dat alles maar naar behooren kennen, doch het heeft zeer veel bezwaren in, dat alles van den

matroos goed *gedaan* te krijgen, vooral wanneer deze goed geoefend moet worden als *zeeman*. Voor den marinier daarentegen leveren dergelijke, meer direct tot de artillerie of infanterie behorende werkzaamheden hoegenaamd geene bezwaren op.

Terwijl de matroos zijne werkzaamheden in het tuig, in sloepen, enz. verricht, houdt men aan boord den marinier onledig met het onderhoud der wapenen, eene taak, die meer met zijn werkkring overeenstemt.

Bij al de genoemde zaken, waarvan elke op zichzelf voldoende is, om op het behoud van het korps mariniers met kracht te blijven aandringen — zelfs ingeval er in de eerste jaren aan een toch zoo hoog noodige reorganisatie van de geheele marine niet gedacht mocht worden — zij hier nog de aandacht gevestigd op een omstandigheid, die meer bepaald de wenschelijkheid zal doen uitkomen, dat het korps mariniers tot op minstens *het dubbele* der tegenwoordige sterkte gebracht worde.

De mariniers dienen, zonder eenig onderscheid, vrijwillig; het is het eenige korps, buiten de vrijwillige zeelieden, dat buitenslands kan gezonden worden. Het is ook niet noodig en het zou zelfs verre van nuttig zijn, hierin — de zeemiliciens uitgezonderd — een verandering te brengen en bijv., overeenkomstig de wetten in andere landen, te bepalen dat ook andere korpsen naar de koloniën kunnen gezonden worden.

Sedert het uitbreken van den Atjeh-oorlog werd er veel gesproken over een Indische brigade, d. w. z. over een korps vrijwilligers, dat op elk oogenblik zou kunnen dienen tot belangrijke versterking onzer armée in Oost- of West-Indië, in het geval dat aldaar een versterking gewenscht werd. Dit deed zich o. a. voor bij gelegenheid van de tweede expeditie naar Atjeh, toen, door den nood gedwongen, een gedeelte der mariniers als versterking van het Indische leger werd gebezigd en dan ook gedurende geruimen tijd, althans wat den dienst betreft, als een gedeelte van dat leger fungeerde.

Over het gehalte der vrijwilligers, welke, bij het voorbereiden dier tweede expeditie, in Holland tegen zeer hooge handgelden en onder bijzonder voordeelige voorwaarden ten behoeve van Indië aangeworven werden, is zeer geklaagd. Men moest wel allen aannemen, die zich aanmeldden, zelfs lieden, die door overmatig gebruik van sterken drank nergens meer toe te gebruiken en lichamelijk geheel ondermijnd waren. Zulke »soldaten” moesten in Indië de grootste vermoeienissen doorstaan, terwijl er niet meer dan een 300 mariniers beschikbaar waren en *men* — de regeering nl. — er toch zoo gaarne meer beschikbaar zou hebben gehad.

Indien echter het korps mariniers, dat tegenwoordig ongeveer 2000 man sterk is, uitgebreid werd tot 4000 man, dan zou er — aangenomen dat er in vredestijd 1000 mariniers geëmbarkeerd zijn — altijd dadelijk over een 3000 mariniers kunnen beschikt worden, om het in ons Indisch leger zoo verzwakt Europeesch element op de meest degelijke wijze te versterken.

Zoodra toch het korps tot bovengenoemde sterkte werd uitgebreid, zouden de infanterie-oefeningen beter kunnen plaats hebben, dan nu het geval is. De aan den wal verblijvenden liggen thans in te veel plaatsen verdeeld en zijn dus in den regel niet in voldoende getale bijeen, om in het manoeuvreeren op een eenigszins uitgebreide schaal geoefend te kunnen worden, zoodat het thans aan redelijken twijfel onderhevig moet zijn, of de waarde van de mariniers nog wel de hoogte bereikt van die onzer infanterie. Echter zouden zij als geoefende soldaten in Indië aankomen, terwijl het grootste gedeelte, reeds vroeger met schepen in Indië geweest zijnde, de zoo gewenschte kennis bezitten zou van taal en gebruiken van den inlander, van de eigenaardigheden van het klimaat en van de streek, waarin zij aanlanden.

Het is hier niet de plaats in eene vergelijking te treden tusschen de verschillende andere methoden, volgens welke sommigen een troepenafdeeling willen samengesteld zien, die steeds gereed zij om naar Indië gezonden te kunnen worden. Het zij hier voldoende slechts in zooverre op dit belangrijke punt te wijzen, als het verband tusschen het korps mariniers en de marine dit meebrengt; daarom ook is het noodig er de aandacht met nadruk op te vestigen, dat het korps mariniers, zooals het nu bestaat, te klein is, om in elk opzicht goed te kunnen werken. Eene uitbreiding — elk denkbeeld eener mogelijke reorganisatie der marine daargelaten — moet alzoo als een noodzakelijkheid beschouwd worden.

Zelfs zou eene uitbreiding van het korps mariniers een daarmede gelijk staande vermindering onzer legersterkte te land toelaten, gesteld al dat die thans voldoende ware; immers de mariniers bezitten boven infanteristen nog de kennis der behandeling van het geschut, waardoor de artillerie der kustbatterijen, zoo noodig, zeer zou gebaat worden.

Dat het dus oneindig eenvoudiger is het korps mariniers uit te breiden, dan een nieuw korps, als Indische brigade, op te richten, zal wel geen verder betoog behoeven.

8ste verbeteringsmiddel.

Het invoeren van krijgsscholen, waarop de officieren van het leger het vereischte onderricht in de hoogere leiding van troepenafdeelingen en in andere hoogere wetenschappen erlangen, werd sedert de laatste jaren, in bijna alle landen van Europa, als eene noodwendige behoefte erkend en er werd dan ook eene zoodanige in Nederland opgericht.

Voor de officieren der marine is evenwel eene krijgsschool stellig evenzeer gewenscht. Behalve dat, bij het bestaan van zulk eene school, aan een zeker getal onzer zeeofficieren de gelegenheid verschaft wordt, om zich in den meest uitgebreiden zin tot geschikte stafofficieren te vormen, wordt het dan ook tevens mogelijk, dat een groot gedeelte der zeeofficieren zich op de hoogte kan stellen en houden van zaken, waarvan de kennis tegen-

woordig onontbeerlijk is, doch aangaande welke nu een zeer groot gedeelte in bijna volslagen onbekendheid blijft verkeerem.

Het zij genoeg hier slechts de navolgende vakken op te noemen, die vooral met het oog op het tegenwoordig gestadig varen in Indië door onze officieren, niet aan eigen studie kunnen overgelaten worden, n. l.: het torpedowezen; het internationaal recht ter zee; het volkenrecht; de zeetactiek; de nieuwe theoriën van het oorlogvoeren te land; de versterkingskunst; de kennis aangaande de verdediging, zoo van ons land als van de koloniën en de chemie. Bovendien zij nog gewezen op de belangrijke veranderingen en verbeteringen, welke, om zoo te zeggen dagelijks, plaats vinden bij de artillerie, het stoomwezen en den scheepsbouw, ten einde te doen inzien dat, indien eene krijgsschool noodig is voor het leger, de behoefte daaraan nog grooter is voor de marine.

In het volgende te bespreken verbeteringsmiddel zal de behoefte aan eene krijgsschool voor onze marine-officieren nog duidelijker uitkomen. Alvorens echter van dit punt af te stappen, dient nog het een en ander te worden gezegd aangaande het defensieve torpedowezen, dat tegenwoordig onder het departement van oorlog staat.

Wanneer men nagaat, op hoeveel punten tegelijk wij, bij het uitbreken van een oorlog, met voordeel gebruik kunnen maken van defensieve torpedo's, dan komt men tot de slotsom, dat er op eens een vrij groot getal bekwame menschen vereischt zal worden, om die torpedo's spoedig te plaatsen.

Behalve dat die menschen duchtig geoefend moeten zijn in den omgang met deze gevaarlijke en gevoelige vernielingswerktuigen, behooren zij, vóór alles, zeer bedreven te wezen in den omgang met sloepen en andere vaartuigen. Terdege moeten zij bekend zijn met de werking van zwaren stroom op drijvende of verankerde voorwerpen en vaartuigen, als ook met de veranderingenrichtingen der stroomen in de vaarwaters, terwijl zij zich evenzeer met de invloeden van wind en golf practisch gemeenzaam moeten hebben gemaakt. In één woord: zij moeten *zeeman* zijn, om onder alle omstandigheden torpedo's te kunnen plaatsen en lichten in vaarwaters, waar dikwijls hooge, moeilijke zee staat en waar altijd sterke stroom loopt.

Het ligt dus voor de hand dat, voor de oefeningen tot practisch bruikbare torpedisten, het allereerst het oog geslagen behoort te worden op mannen, die, wat de practijk in den omgang met vaartuigen betreft, geen oefening meer noodig hebben; op mannen dus, die zich dadelijk uitsluitend met het eigenlijke doel: het behandelen der torpedo's, kunnen bezig houden.

Vooreerst toch moet de oefeningstijd aanmerkelijk verlengd worden, indien men de torpedisten nog eerst moet oefenen in de behandeling van sloepen, enz., terwijl daarenboven, over het algemeen genomen, in het leggen van torpedo's door die lieden minder handigheid zal worden verkregen, dan wel

het geval zou zijn, indien men dadelijk beginnen kon met bevaren zeelieden hiertoe af te richten.

Voor het tegenwoordige is de artillerie der landmacht met den dienst der defensieve torpedo's belast en zijn het meerendeels artilleristen, die als torpedist daarbij worden geoefend. Het grootste nadeel van deze regeling ligt hierin, dat men, bij een onverwacht noodzakelijke uitbreiding van het korps torpedisten, hiertoe niet bij machte zal wezen, zonder de toevlucht te nemen tot bevaren mannen en dus tot de marine, hetgeen zoowel het geval zal zijn met de officieren als met de ondergeschikten.

Het ligt buiten het bestek dezer bladzijden in eene becijfering te treden van het getal torpedisten, dat bij het uitbreken van een oorlog dadelijk kan benoodigd zijn, om het vereischte aantal torpedo's op de gewenschte punten met den meesten spoed te plaatsen. Genoeg zij het voor het oogenblik, er de aandacht op te vestigen, dat men dan allicht een uitbreiding aan het oorspronkelijk aangenomen torpedostelsel zal willen geven; dat men dan het aantal plaatsen, waar torpedo's gelegd worden, zal willen vermeerderen, en dat in zoodanig geval meer torpedisten zullen noodig zijn, dan waarop gerekend was. Het getal torpedisten kan dus, bij de bestaande regeling, hoe groot men het in vredetijd ook al neme, gedurende den oorlog nog altijd blijken te klein te zijn, vooral indien de oorlog wat lang duurt. Men zal dan niet in staat wezen het te vergrooten, tenzij hiertoe de hulp der marine wordt ingeroepen en hieruit volgt, dat ook het defensieve torpedo-wezen beter past in handen *der marine* — waarin het trouwens oorspronkelijk gesteld was — dan in die der artillerie. Het artillerie-personeel onzer landmacht is buitendien ook volstrekt niet zóó overvloedig, ook zelfs niet in tijd van vrede — en zal dit nog zooveel te minder zijn in tijd van oorlog — om er *iets* van te kunnen missen voor diensten, die niet uitsluitend tot zijn roeping behooren.

Hoe is men er echter toe kunnen komen, dat torpedowezen aan de landmacht over te dragen?

Deze vraag leidt tot de herinnering aan den wedstrijd van eenige jaren geleden, tusschen de departementen van koloniën en van marine, welke tot *zooveel* aanleiding gaf; waarbij het eene departement het er steeds op toelagde, om het andere de reparatiekosten van de in Indië gebezigde oorlogsschepen te doen betalen, ten einde zijn eigen begrooting — zij het dan ook ten koste van het andere departement — zoo laag mogelijk te houden!

Of ging de defensieve torpedodienst wellicht over in handen der landmacht, omdat een zoodanige regeling ook in andere landen bestond?

Uit het hier gezegde moge intusschen blijken, dat de Minister van oorlog, die het defensieve torpedowezen van de marine overnam, om het bij de landmacht te voegen, een driedelige fout beging. Hij belastte vooreerst de artillerie met een taak, waarvoor zij op den duur moet blijken minder dan

de marine berekend te zijn; hij verminderde, in zekeren zin, de sterkte van een korps, dat alreeds voor de toenmalige behoeften *te zwak* was en eindelijk bracht hij een nieuwe uitgave op het budget van oorlog — dat budget, waarop gewoonlijk *nog veel meer* beknipteld wordt, dan op dat van marine.

Over de meerdere kosten, waarop het defensieve torpedowezen den Staat te staan komt, zoolang het in handen is van de artillerie, worde hier niet uitgewijd; zij moeten echter gemakkelijk ingezien worden door een ieder, die de meening is toegedaan, dat ons *artillerie-personeel* zelfs in tijd van vrede *ontoereikend* is.

9de verbeteringsmiddel.

Onder de middelen, welke zullen bijdragen tot opwekking van den lust tot eigen studie en dus tevens tot verheffing van de waarde van het korps zeeofficieren, kan gerekend worden het uitschrijven van prijsvragen door het ministerie van marine, met daaraan te verbinden belooningen. De non-activiteit der officieren, die soms zeer lang duurt, op een traktement, dat niet toestaat te leven overeenkomstig den verkregen rang, wordt nu door velen in ledigheid doorgebracht. Niet alleen gaat die tijd dus in het algemeen verloren, maar aangezien stilstand, vooral voor den zeeofficier, achteruitgang met zich brengt, moet die lange nonactiviteit als allernadeeligst beschouwd worden. Vele officieren zouden zich stellig gedurende hunne nonactiviteit gaarne aan den arbeid zetten, indien er slechts prikkel toe bestond, of indien zij er slechts eenige aanmoediging toe ondervonden en wanneer zij slechts hopen mochten op eenige waardeering van den verrichten arbeid.

Niettegenstaande er in alle landen, in bijna alle zaken der oorlogsmarine, gedurende de laatste jaren zulke groote veranderingen en verbeteringen werden aangebracht, zal men vruchteloos zoeken naar eenige opwekking der zeeofficieren van de zijde van het Nederlandsche ministerie van marine om zich op de hoogte te houden; veel minder nog zal men er eene aanmoediging toe vinden.

In aanmerking nemende hetgeen betreffende de loopbaan onzer zeeofficieren bereids gezegd werd, valt het gemakkelijk na te gaan hoe opwekking tot eigen studie nuttig, ja hoogst noodig is, om het korps goed op de hoogte te doen zijn van zijn vak en het in wetenschappelijken zin niet te doen achterstaan bij de marine-officieren van andere landen. Al het mogelijke diende zelfs in het werk gesteld te worden om niet slechts de officieren, maar ook het overige personeel onzer marine, zoowel practisch als theoretisch, superieur te doen zijn aan die van elk ander land, dewijl wij meer en meer moeite ondervinden om, wat het materieel betreft, op eene betrekkelijk gelijke hoogte te blijven met de ons omringende groote mogendheden. En zulks *kan* verkregen worden. Want onze zeevarenden van heden hebben

nog evenzeer den aanleg tot hooge ontwikkeling op het ongestadige element, als onze zeelieden van vroeger dagen. Doch praktische oefening en aanmoediging tot studie zijn thans daarbij hoogst noodig, om onze landsdienaren ter zee te verheffen tot waardige tegenstanders van de besten, die zij elk oogenblik tegenover zich kunnen krijgen.

Bijaldien er, nu al wat het verdedigingsvermogen van het land betreft zoo nauw met de dubbeltjes schijnt samen te hangen, soms tegen opgezien mocht worden om de kleine kosten te maken van de belooningen voor de prijsvragen, waarom kunnen er dan, *zonder geldelijke belooning*, geen vragen ter schriftelijke beantwoording aan elken zeeofficier gegeven worden, die op nonactiviteit wordt gesteld? Dit zou in elk geval een drijfveer zijn tot arbeiden, tot een nuttig gebruik der nonactiviteit. De minister van marine zou daardoor een belangrijk gegeven verkrijgen, om het personeel met grooter juistheid te kunnen beoordeelen, dan nu het geval is. De antwoorden op de gestelde vragen zouden zelfs kunnen strekken ten voordeele van het ministerie, doordien zij nieuwe goede denkbeelden, inlichtingen en wenken zullen bevatten op verschillend gebied, waarvan in het algemeen belang des lands naar verkiezing zou kunnen worden gebruik gemaakt.

In Frankrijk, waar de zeeofficier op verre na niet zoo lang nonactief blijft als bij ons, heeft men het heilzame middel tot bevordering van eigen studie, dat der »prijsvragen,» reeds lang ter hand genomen.

Onnoodig er verder op te wijzen hoezeer, naar mate de eigen studie meer wordt aangewakkerd, een krijgsschool des te nuttiger uitwerking zal hebben.

(Wordt vervolgd.)

EEN DENKBEELD OVER BERRI-BERRI-BESTRIJDING OP ATJEH.

(INGEZONDEN.)

Nadat er over de vreeselijke en verslindende berri-berri reeds zooveel gesproken en geschreven is en men bij hare bestrijding steeds met verlangen naar eenig gunstig resultaat uitziet, wil ik ook een idee ten beste geven, waarvan ik nog nimmer hoorde gewagen en dat misschien wel met succes zou zijn toe te passen.

Zooals ik uit verschillende oordeelvellingen omtrent het voortduren der berri-berri op Atjeh moet afleiden, wordt, naar ik vermeen, vrij algemeen aangenomen, dat de geheele Atjehsche bodem verpest is door de massa lijken en andere smetstoffen, die zich daarin bevinden. Professor PEKELHARING heeft o. a. verklaard, dat de vermoedelijke smetstof te zoeken is *in den grond van Atjeh*. De Heer LEVIJSSOHN NORMAN zegt in zijne interpellatie van 27 Juli jl., o. a. dat Dr. J. A. VAN DER STOK van meening is, dat de rigoureuze toegepaste desinfectie niet het resultaat heeft gehad, dat men er van verwachtte, en dat dit moet worden toegeschreven *aan den geïnfecteerden bodem*. (Zie: *Tijdschrift van Ned. Indië*, 1888. 8ste afl.).

Onwillekeurig komt men nu tot de vraag: waarom toch gaat men dan steeds voort met dien reeds verpest bodem nog meer te verpesten, door er dagelijks groote hoeveelheden verontreinigende stoffen aan toe te voegen?

Zouden er bijv. geen maatregelen te nemen zijn, dat de lijken, de afval van het slachtvee, kortom alle aan verrotting onderhevige zaken niet meer, of ten minste zoo min mogelijk in dien bodem worden opgenomen? Indien daartoe maatregelen kunnen getroffen worden, dan moet, volgens mijne bescheiden meening, de verpesting van dien bodem vanzelf langzamerhand ophouden en zou dus de berri-berri daardoor ook moeten verminderen, zoo niet geheel verdwijnen.

Maar, zal men mij tegenwerpen, welke middelen wilt gij dan toepassen, om de dagelijksche toevoeging van verontreinigende stoffen te beletten?

Hiertoe kan ik twee middelen aangeven:

1°. Door alle aan bederf onderhevige voorwerpen te doen vervoeren naar zee en daar te laten zinken.

Dit eerste middel is, geloof ik, voor de meeste posten moeilijk of niet toe te passen, daar het transport van af eenigszins verwijderde plaatsen naar zee zeer veel moeilijkheden zal opleveren; voor de posten echter, aan of nabij het zeestrand gelegen, meen ik, dat dit wel zou zijn aan te wenden. Men zal mij tegenwerpen, dat het »laten zinken» gemakkelijk gezegd, maar nog zoo gemakkelijk niet uit te voeren is. Dat dit zijne bezwaren heeft, zal ik niet ontkennen, daar men zich een flinken afstand in zee zal moeten begeven om te voorkomen, dat een en ander weer aan wal spoelt. Indien men echter zonder moeite en kosten iets wil verkrijgen, dan zal een voorstel tot verbetering nooit ingang vinden.

Men zal o. a. afzonderlijke vaartuigen en personeel tot het vervoer naar het strand en in zee moeten hebben.

2°. Het tweede middel, dat meer bestemd is voor posten, van waar het werpen in zee te veel moeilijkheden oplevert, is: verbranding van de stoffen, die aan de verpesting van den bodem bevorderlijk zijn, ja, ik zou bijna zeggen: »invoering der crematie.»

Daar het echter te voorzien is, dat de invoering der crematie veel tegenstand zou ondervinden en o. a. een groot bezwaar zou opleveren bij de Mahomedanen, daar volgens hunne godsdienstige begrippen geen geloovige met geschonden hoofd bij den Grooten Profeet mag aankomen, dunkt mij, dat het wel noodig zou zijn, de lijken alle naar zee te transporteeren en daar de laatste eer te bewijzen, zooals dat bij zeelieden gebruikelijk is. Voor het overige zouden er, al zijn het geene bepaalde crematie-ovens, wel een soort van ovens te maken zijn, om den afval van het slachtvee, enz., enz. te verbranden.

Ongetwijfeld zal een en ander met groote kosten gepaard gaan, maar toch liever een gezonde bodem voor veel geld dan een verpeste bodem voor veel menschenlevens.

Men verliese echter niet uit het oog, dat deze denkbeelden gegrond zijn op de veronderstelling, dat de Atjehsche bodem verpest is en dat *dientengevolge* de berri-berri steeds blijft heerschen.

T. VAN GROTENHUIS VAN ONSTEIN,

1ste Luitenant der Infanterie O.-I. Leger.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Dienstplicht en legervorming bij de voornaamste volken der Oudheid,
door H. L. VAN OORDT, 1ste Luitenant der Artillerie. Leiden,
E. J. BRILL. 1888. Prijs f 1,50.

Onder bovenstaanden titel zag eenigen tijd geleden een werkje het licht, waarin een overzicht wordt gegeven van de beginselen, waarop de regeling van den dienstplicht en de vorming van de legermacht, bij enkele volken uit de oude geschiedenis, berustte.

Elke poging om, aan de hand der geschiedenis, licht te verspreiden over eenig vraagstuk van staatkundig of maatschappelijk belang, verdient voorzeker niet anders dan toejuiching. Te dikwijls toch wordt nog over het hoofd gezien, dat tot juiste verklaring of billijke waardeering van bestaande toestanden en heerschende gebruiken alleen een *historisch* onderzoek vele noodzakelijke gegevens kan verschaffen. De bekende uitspraak, »de wereldgeschiedenis is de leermeesteres der menschheid,» moge door veelvuldige herhaling min of meer tot een banaliteit zijn geworden, zij bevat niettemin een stelling, waarvan de waarheid niet kan worden betwist!

Daarom schijnt ons dan ook de bewering volkomen juist, die de heer VAN OORDT in zijn voorbericht heeft neergeschreven: »dat de kennis van de beginselen, volgens welke de vorming en indeeling der levende strijdkrachten bij de voornaamste volken der oudheid plaats hadden, meer waarde voor ons bezit, dan algemeen wordt vermoed.»

Waar in ons land vooral de regeling van de levende strijdkrachten een vraagstuk van actueel belang is, moet elk middel worden aangegrepen, waardoor de gevolgen in het licht worden gesteld van het een of andere stelsel, dat aan een zoodanige regeling in vroeger of later tijd ten grondslag heeft gelegen. En zij, die te onzent, nog steeds te vergeefs, aandringen op de invoering van den verplichten persoonlijken krijgsdienst, mogen vooral niet verzuimen uit het verleden de voorbeelden aan te halen van de volken, die met schitterend resultaat dat beginsel hebben in toepassing gebracht en tot grondslag van hun legervorming hebben aangenomen; en ook niet nalaten te wijzen op de volken, die dat beginsel, tot eigen schade en schande, hebben prijsgegeven of de waarde er van hebben miskend.

Men zij echter daarbij voorzichtig in het maken van vergelijkingen tusschen de toestanden van twee of meer volken in verschillende tijdperken en in het trekken van conclusies uit, somtijds slechts schijnbaar, analoge verschijnselen. Een zelfde maatregel, in verschillende tijden en bij onderscheidene volken toegepast, kan bovendien vaak gansch uiteenloopende uitkomsten opleveren. Men houde dus in het oog dat elk verschijnsel, elke toestand in het kader van zijn tijd moet worden beoordeeld en wachte zich er voor *te veel* te willen bewijzen. Wie dat doet, bewijst eigenlijk niets!

Op grond van het bovenstaande, gelooven wij dat het een goede gedachte was van den heer VAN OORDT, om het door hem samengestelde werkje het licht te doen zien. Wij kunnen de kennismaking daarmede aanbevelen aan hen, die in beknopten vorm een en ander over het krijgswezen en de legerinrichting der oude volken wenschen te vernemen; waarbij wij echter onze hierboven uitgesproken waarschuwing herhalen.

Wel zou o. i. de arbeid van den heer VAN OORDT aan waarde en bruikbaarheid hebben gewonnen, indien hij ook in het kort de beginselen had vermeld, waarop de legervorming en de legerindeeling in de middeleeuwen en in den nieuweren tijd berustten en zich niet alleen tot de volken der oudheid had bepaald. Alsdan zou een eenigszins volledig overzicht zijn verkregen van de ontwikkeling van het krijgswezen en van de voor- en nadeelen, aan de onderscheidene stelsels van legervorming in vroegeren tijd verbonden. Bij de beoordeeling der tegenwoordige toestanden zou dit nog van meer nut kunnen zijn, dan een overzicht alleen van hetgeen bij de oude volken in dat opzicht belangrijk was.

De heer VAN OORDT heeft verscheidene werken, natuurlijk meestal van historischen aard, geraadpleegd en daaruit geput hetgeen hij voor zijn doel noodig had. Over het algemeen is de Schrijver in de keuze der bronnen gelukkig geweest. Aan de hand van meerendeels betrouwbare schrijvers wordt allereerst in de inleiding een blik geworpen op het ontstaan van volken en staten, en vervolgens het krijgswezen van de oudste volken, als Indiërs, Perzen, Egyptenaren, Israëlieten, enz., in 't kort besproken. Meer uitvoerig wordt daarna gehandeld over den dienstplicht en de legervorming bij de Grieken, Macedoniërs, Carthagers en Germanen, terwijl natuurlijk het leeuwendeel van den inhoud ten deel valt aan het bij uitstek militaire volk der oudheid: de Romeinen. Hun legerinrichting gedurende het koningschap en gedurende het bloeitijdvak der republiek; de veranderingen in de organisatie gebracht onder het bestuur van MARIUS en eindelijk de legervorming onder het keizerschap worden achtereenvolgens besproken.

Het trof ons dat de Schrijver hier en daar over enkele zaken met meer beslistheid spreekt, dan op het standpunt der historische wetenschap geoorloofd schijnt; m. a. w. dat hij vaak als *feit* mededeelt, wat lang niet onbetwist als zoodanig vaststaat. Al is in den laatsten tijd onze kennis van het staatkundig en maatschappelijk leven der oude volken verbazend vooruitgegaan, zij is nog lang niet volledig; omtrent menige instelling of regeling moet nog heel wat licht worden verspreid, willen wij haar nauwkeurig kennen of hare werking kunnen beoordeelen. Ook komt het ons voor, dat de Schrijver soms te veel in bijzonderheden afdalt, die — hoezeer op zichzelf niet zonder belang en wetenswaardig genoeg — in verband met de hoofdzaak best konden gemist worden. Men vergeete niet, dat menigeen, in wiens handen de Schrijver zeker gaarne zijn boek

zou zien, toch reeds heel wat te lezen krijgt, wat hem weinig of niet bekend is; zoodat het juiste inzicht in de hoofdzaken gevaar loopt belemmerd te worden door de menigte bijzaken, die hier en daar vermeld zijn. »In der Beschränkung zeigt sich der Meister!»

Zeer terecht staat de heer VAN OORDT ook nu en dan stil bij het staatsbestuur en de maatschappelijke toestanden, die bij de verschillende volken bestonden; het verband tusschen het krijgswezen en deze toestanden maakt de bespreking van deze laatste noodig. Nu en dan is de Schrijver echter in dit opzicht minder nauwkeurig in zijn mededeelingen; wij wijzen bijv. hier alleen op hetgeen hij op bladz. 86 zegt omtrent de patriciërs, nobilitas en ambtsadel. Hij doet het voorkomen, alsof de namen van *patriciërs* en *nobilitas* ongeveer dezelfde klasse van burgers in Rome aanduiden en alsof daarnaast zich de ambtsadel (*homines novi*) uit de *plebejers* had ontwikkeld. De nobilitas (waarvan het *jus imaginum* a. h. w. het kenmerk was) vormde echter juist den »ambtsadel» en bestond uit families, zoowel van patricischen als van plebejischen oorsprong, die de hooge magistratuur hadden bekleed of nog bekleedden. *Homo novus* was hij, die voor het eerst een zoodanig ambt verkreeg en daardoor *nobilis* werd (uit den aard der zaak meestal iemand van plebejische afkomst).

Intusschen: »le mieux est l'ennemi du bien!» en de gemaakte opmerkingen hebben geenszins ten doel den arbeid van den heer VAN OORDT te laken of aan te vallen. Integendeel, wij herhalen hier ten slotte onze meening, dat de Schrijver een goed werk heeft verricht en blijven overtuigd, dat zijn geschrift het zijne er toe kan bijdragen om in ruimen kring de overtuiging te doen doordringen, dat reeds de geschiedenis der oudheid bewijst, hoezeer een oordeelkundige en billijke regeling van het krijgswezen, op persoonlijken dienstplicht gegrond, aan den bloei en de grootheid van het land bevorderlijk kan zijn.

H. S.

M., November 1888.

Marine- en Koloniale aangelegenheden, door Jhr. J. H. P. VAN SCHMIDT AUF ALTENSTADT, *gepensionneerd Kapitein-ter-zee*. 's-Gravenhage, W. CREMER, 4888. Prijs f 0,50.

De Schrijver der bovenstaande brochure stelt zich hoofdzakelijk ten doel, na te gaan, welke versterking de marine in Indië zou moeten ondergaan, om met vrucht aan de verdediging der Koloniën tegen een buitenlandschen vijand mee te werken. Hij wenscht de rechtstreeksche verdediging tegen een Europeesche zee-mogendheid tot Java en Sumatra te bepalen en acht het noodig, dat bij de drie hoofdplaatsen van Java, alsmede bij eenige andere punten van politiek of strategisch gewicht aan de kusten, steeds de noodige middelen aanwezig zijn, om een vijandelijken aanval te kunnen afweren. »Dit kan alleen plaats vinden door een goede en oordeelkundige samenwerking van land- en zeemacht, van schepen en forten, welke elkander steunen, terwijl eene troepenmacht in tweede linie gereed zal moeten staan om, bij een onverhoopt eerste welslagen van 's vijands onderneming, het verder doordringen onder de kust en zijne pogingen om troepen aan den wal te zetten te beletten en deze laatsten terug te drijven.»

Het betoog van den Schr. leidt dan tot de slotsom, dat voor het bovver- omschreven doel voortdurend in Indië beschikbaar zouden moeten zijn: 7 pantser-

schepen van groot charter, 2 ramschepen van klein charter, 9 torpedoschepen, type-*Rattlesnake* en 15 torpedobooten of -vaartuigen, een en ander over een 8-tal stations op Java en Sumatra verdeeld. Verder moet de haven van Tandjong-Priok door één of meer forten »van deugdelijken aard» worden verdedigd. Aan de rivier van Tangerang zou een fort noodig zijn, om een bedreiging van Batavia van de westzijde door aan wal gezette troepen, van uit Onrust als operatiebasis, te beletten. Te Semarang wordt een hooggelegen fort wenschelijk geacht, om de vijandelijke schepen met plongeërend vuur te bestrijden. De toegang tot Soerabaia door het Westgat moet worden belet door forten op den Java-wal benoorden Grisee en op den Madura-wal ter hoogte van Sambilangan. Tot afwering van een aanslag langs het Oostgat zou een tweede fort op den Madura-wal moeten dienen, »in samenwerking met het wellicht nog bruikbare, of anders in goeden staat te brengen fort *Prins Hendrik*» (citadel der vroegere vesting Soerabaia). Verder wenscht de Schr. forten te Banjoewangi en op de zuidkust aan de Wijnkoopsbaai en bij Patjitan. Tjilatjap acht hij door de bestaande versterkingen voldoende verzekerd.

Op Sumatra wenscht de Schr., tot samenwerking met gedeelten der bovenvermelde scheepsmacht, door »deugdelijke, goed bewapende forten» versterkt te zien: Padang, Oleh-leh, Telok-Semawé en Edi. In oorlogstijd moet het ontsteken der lichten en vuren ten behoeve der scheepvaart in den Archipel achterwege blijven en moeten tonnen en bakens worden verplaatst. Tot tijdige toepassing van dien maatregel over den geheelen Archipel dient het telegraafnet aanmerkelijk te worden uitgebreid. Voor herstellingen van ons drijvend materieel acht de Schr. een tweetal *steenen* dokken te Tandjong-Priok noodig. De benodigde schepen wenscht hij bij voorkeur hier te lande te doen aanbouwen; hij acht daartoe, na aftrek der twee, reeds in Indië aanwezige pantserschepen, een termijn van 2 jaren voldoende. De kosten van aanbouw schat hij op 26.390.000 gulden.

De Schr. pleit met een paar regels voor het behoud der Rijkswerf te Amsterdam, verklaart zich echter tegen een verplaatsing naar de overzijde van het IJ en eindigt met een betoog ten gunste eener uitbreiding van het Indische leger, dat hij op 40.000 man (waarvan 24.000 Europeanen) wil gebracht hebben. Tevens toont hij zich een voorstander van een Indische brigade, niet alleen als suppletiedepot, maar tevens, buiten den demoraliseerenden invloed van Harderwijk, flink georganiseerd en onder Indisch officierskader, als een te allen tijde bruikbare reserve.

Uit het bovenstaande korte overzicht moge de strekking der kleine, doch lezenswaardige brochure blijken. Bij de bestaande, zeer uiteenlopende meeningen omtrent de taak en de organisatie onzer marine en bij de heerschende onzekerheid omtrent de wijze van verdediging van Indië tegen een Europeeschen vijand, verdient elke poging van bevoegde zijde tot het verspreiden van licht over deze aangelegenheid te worden gewaardeerd. De Schr., blijkbaar bezield door liefde voor onze schoone koloniën en in het bezit daarvan den hoeksteen onzer nationale zelfstandigheid en welvaart ziende, is van oordeel, dat groote offers voor dat bezit mogen worden gevraagd; hij erkent, geen voorstander van »halve maatregelen» te zijn, wyl zij »tot niets leiden» en acht »krachtig handelen» voor een koloniale en zeemogendheid onvermijdelijk.

Toch hebben wij tegen de voorstellen des Schrijvers overwegende bedenkingen. Daargelaten, of het door hem bepleite, doch zeer zwak toegelichte stelsel van

verdediging onzer koloniën het meest doelmatige is, wat zeker door menig een ernstig zal worden bestreden, zou men misschien *in dit stelsel* zijn eischen gewettigd kunnen achten. Maar een andere vraag is, of die eischen practisch kunnen worden genoemd, m. a. w., of ooit op de vervulling daarvan kan worden gerekend? De Schr. beweegt zich op het gebied der utopieën. De offervaardigheid en de draagkracht der natie hebben nu eenmaal hare grenzen, hoe grootsch het te bereiken doel ook zij. Aanzienlijke geldelijke offers ten behoeve der defensie, zoo in Indië als in het moederland, zullen op verschillend gebied: levende strijdkrachten, marine, vestingbouw, voortdurend worden gevraagd. Onder die omstandigheden mag men niet verwachten, 26 millioen gulden besteed te zien, nog wel in 2 jaren tijds, alleen tot nieuwen aanbouw ten behoeve der Indische marine en zulks nog uitsluitend voor de verdediging tegen een buitenlandschen vijand, dus afgezien van hetgeen nog bovendien in gewone tijden tot handhaving van ons gezag tegenover de inlandsche bevolking noodig is. Voegt men nog daarbij, dat de door den Schr. voorgestelde 13 à 14 fortten, waarvan er althans eenige gepantserd en zwaar bewapend zullen moeten zijn, met inbegrip der bewapening, minstens 10 à 12 millioen zullen kosten en denkt men dan nog aan de uitgaven, welke met de verdere voorgestelde maatregelen verbonden zullen zijn, dan zal men, afgezien van het al of niet doeltreffende zijner voorstellen, moeten toegeven, dat de Schr. het onbereikbare vraagt.

De uiterste beperking in de te stellen eischen is hier geboden, wil men niet het noodige en mogelijke aan het wenschelijke doch onbereikbare zien opgeofferd en althans iets tot stand doen komen.

Een vraag, met welker beantwoording het stelsel des Schr. overigens staat of valt, is: hoe het benodigde personeel voor deze uitgebreide Indische marine zal worden verkregen, zonder de belangen van den algemeenen dienst en de verdediging van het moederland te schaden. Deze vraag stelt de Schr. zich voor, in een volgend geschrift te beantwoorden.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De reorganisatie van en de bevelvoering over de troepen. (*Vervolg.*) Bespreking der Fransche voorschriften op de troepeninspectiën. (Sc. M., Oct.)

Een tegenaanval. De beslissing van den Senaat ten opzichte van de handhaving der regimenten pontonniers. (Sc. M., Oct.)

Het nieuwe Fransche oorlogsbudget en de voorgenomen wijzigingen in het Fransche krijgswezen. Opgaaf van het bedrag van het budget voor 1889; van het hoogere bedrag, vergeleken met dat van 1888; van de voorstellen omtrent het vestingstelsel door den oppersten Raad voor oorlogszaken, en van de posten, waarvoor verhoogde credieten worden aangevraagd. (Allg. M. Z., N°. 79.)

De wijzigingen in de Russische legerwet. Mededeeling van de wijziging hierin gebracht door de verordening van 21 Juni jl. (Allg. M. Z., N°. 82—83.)

De militaire toestand van Engeland. Vergelijkt men de militaire krachten van Engeland met die van andere groote mogendheden, dan komt men tot de overtuiging, dat de militaire toestand aldaar dringend verandering eischt. Intusschen schijnt men er van het tegenwoordige stelsel van werving geen afstand te willen doen en heeft een algemeene of beperkte dienstplicht geen uitzicht om te worden aangenomen. Voor den Kolonialen dienst zal steeds een afzonderlijk leger beschikbaar moeten zijn en het verdient bij het betoog daartoe, de aandacht, dat door den Schrijver met zeer veel waardeering over onze krijgsmacht in Oost-Indië wordt gesproken. (Oest. M. Z., Oct.—Nov.)

De strijdkrachten van Oostenrijk-Hongarije. Mededeeling van de organisatie. (Schw. A. u. G., N°. 40.)

Uittreksel uit het verslag van het eedgenootschappelijk oorlogsdepartement over zijne verrichtingen in 1887. (*Vervolg.*) (Schw. A. u. G., N°. 40.)

II. Algemeene krijgskunst.

De organisatie van de militaire luchtvaart. Beschouwingen van WILFRID DE TRONVIELLE over dit onderwerp. (Sp. M., 1 Nov.)

De manoeuvres van het 3de legerkorps in 1888. Critische beschouwing. (Sp. M., 1 Nov.)

Een omwenteling in de tactiek. Bespreking van het onder dezen titel verschenen werkje, waarin de denkbeelden van den Schrijver over het gevecht ontwikkeld worden. (Sp. M., 15 Nov.)

De hedendaagsche artillerie en de versterkingskunst. (*Vervolg.*) De nieuwste voorstellen omtrent de inrichting der verdedigingswerken. (Sc. M., Oct.)

De Fransche spoorwegen uit een krijgskundig oogpunt. (*Slot.*) De regeling van de in- en uitlading der troepen, alsmede van het vervoer der korpsen naar de grens. (Sc. M., Oct.)

De wet der binnenlinie uit het strategisch en tactisch oogpunt. Na het begrip en de waarde van de binnenlinie op den voorgrond te hebben gesteld, wordt de vraag overwogen: welke zijn de voordeelen van de binnenlinie en welk beginsel ligt aan haar gebruik ten grondslag? Het voordeel ligt voornamelijk in de mogelijkheid om de gescheiden gedeelten van de tegenpartij door snelheid van beweging, opvolgend te verslaan, alvorens zij elkaar steun kunnen bieden. Om dit mogelijk te maken moet men uit een centrale stelling ageeren. Voorts dient rekening gehouden te worden met ruimte en massa. Hoogstens in 2 dagen moeten de krachten voor den tactischen slag vereenigd kunnen zijn; daarom moet de minimumsterkte der ageerende troepen 3, de maximumsterkte 6 legerkorpsen bedragen. Wat de ruimte betreft, mag het operatief front van de op de binnenlijn opereerende krachten de 50 KM. niet overschrijden, wil men van een vereeniging naar het midden of op één der vleugels in 1 of 2 dagen verzekerd zijn. Deze beginselen worden nader toegelicht door voorbeelden uit de jaren 1796, 1813 en 1814. (Oest. M. Z., Oct.—Nov.)

De sparing van den man bij de verdediging van vestingen. Bespreking der maatregelen, welke bij de verdediging van vestingen genomen behooren te worden, om de bezetting moreel en fysiek krachtig te doen blijven. (M. W. Ver., Band XXXVII, Heft 4.)

Beweegbare waarnemingstoestellen. Noodzakelijkheid van middelen tot behoorlijke waarneming bij operatiën. Beschrijving van den beweegbaren toestel-*Bildgrube*, hoog 27 M. en met 4 paarden te vervoeren, en van den uitslag der daarmede genomen proeven in Rusland. (Allg. M. Z., N°. 81.)

Bijdrage tot de ontwikkeling van het Russische vestingstelsel van 1855 tot 1877. Uittreksel uit de levensbeschrijving van den Generaal TOTLEBEN, door den Generaal SCHILDER gegeven in het Russische Artillerie-Journaal, waarin de verschillende vestingen worden behandeld. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Hedendaagsche denkbeelden over vestingen in Duitschland. (*Slot.*) (Schw. A. u. G., N°. 10.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het regimentsgeschut van 1740—1813. (*Vervolg.*) De invoering van het regimentsgeschut in 1809. (Sp. M., 1 Nov.)

Keuze der formules noodig voor de berekening van schoots-tafels. Afleiding van formules voor de wet der 2de, 3de en 4de machten van de snelheden en mededeeling van de wijze, waarop de proeven moeten genomen worden om deze formules te controleeren. (Rev. d'A., Nov.)

Studie betrekkelijk de organisatie van den technischen dienst in de wapenfabrieken. (*Vervolg.*) Behandeling van eenige bewerkingen bij de fabrikage en van eenige modellen van machines. (Rev. d'A., Nov.)

Het Italiaansche belegeringsgeschut. (*Met schetsen.*) Beschrijving van vuurmonden, richtmiddelen, affuiten en munitie van het materieel der belegerings-parken. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Het harden van pantserplaten en andere stalen voorwerpen in een loodbad. In de werken van de *Société de Châtillon et Commentry* vindt dit procédé een uitgebreide toepassing, met het doel de eigenschappen van het

metaal te verbeteren. De met projectielen en pantserplaten genomen proeven worden medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Verbranding van ontploffingsmiddelen. Professor H. B. DIXON en Mr. H. W. SMITH hebben in »the Chemical section of the British-Association» mededeelingen gedaan betreffende hunne proeven omtrent de onvolledige verbranding van ontploffingsmiddelen. (Engineering, N°. 1192.)

Oplegging van nitro-verbindingen in tropische gewesten. In verband met talrijke ontploffingen van nitro-verbindingen in de magazijnen te Aden worden eenige veiligheidsmaatregelen voorgesteld. (Engineering, N°. 1192.)

Dynamietgranaten. Schetsen betreffende de inrichting der projectielen van ZALINSKI en de daarbij behorende buizen en van de door LAWRENCE gepatenteerde granaten. (Engineering, N°. 1193.)

Affuiten. Schetsen met beknopte toelichting betreffende de nieuwe patenten van WITHWORTH, betrekking hebbende op duik- en andere affuiten. (Engineering, N°. 1193.)

Dynamietgranaten. Opgave betreffende de in Augustus 1886 en in December 1887 genomen proeven met dynamietgranaten, uitgevoerd in Amerika, ingevolge de voorstellen van Luitenant GRAYDON (In Augustus 1886 met kanonnen van 7½ cM. en 11½ cM., in December 1887 met kanonnen van 18 cM.). Verder wordt medegedeeld, dat de Vertegenwoordiging 10,000 dollars voor het nemen van proeven heeft toegestaan. Volgens de »Soir» zou het Fransche gouvernement het patent voor 100,000 £ hebben overgenomen. De Heer LAWRENCE, eigenaar van de Europeesche patenten. Is voornemens uitvoerige proeven in tegenwoordigheid van verschillende militaire autoriteiten te nemen. (Engineering, N°. 1194.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

Het Europeesche oorlogsrecht in zijne grondbeginselen. In engeren zin verstaat men door oorlogsrecht, den bijzonderen rechtstoestand van den militair. In ruimen zin verstaat men daardoor het oorlogsvolkenrecht; in subjectieven zin de bevoegdheid tot oorlogvoeren. Over een en ander wordt een beschouwing geleverd en voorts een enkel woord gezegd over hetgeen men verstaat onder oorlogstooneel en middelen tot oorlogvoering, terwijl ten slotte de samenstelling der krijgsmacht, de behandeling van krijgsgevangenen, de rechten van den overwinnaar in door hem bezette landstreken, de behandeling der onderdanen van den vijandelijken staat, enz. behandeld worden. (Allg. M. Z., N°. 80-84.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Schilden van aluminiumbrons. Naar beweerd wordt, is aluminiumbrons, door zijn weerstandsvermogen en gering soortelijk gewicht, zeer geschikt voor draagbare schilden. Naar aanleiding hiervan wordt nogmaals de noodzakelijkheid van het medevoeren van dergelijke schilden op het slagveld betoogd. (Sp. M., 1 Nov.)

De vuurtactiek der Fransche infanterie. (Vervolg.) Vergelijking der verschillende vuren met betrekking tot de trefkans, volgens de bij proefnemingen in Frankrijk en elders verkregen uitkomsten. (Sc. M., Oct.)

Beschouwingen over de ontwikkeling der marschvoorschriften. Vergelijkende bespreking van de vroegere en hedendaagsche voorschriften betreffende het marcheeren, zoo van den enkelen man als van gesloten afdeelingen. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Het nieuwe schietvoorschrift voor de Fransche infanterie. (Slot.) Vergelijkingen tusschen dit voorschrift en dat van 1882. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Over den aanval der infanterie. (Vervolg.) Uit eenige voorbeelden, aan den veldtocht van 1866 ontleend, wordt aangetoond, dat één en dezelfde fout in de aanvoering ook telkens denzelfden nadeeligen invloed op het verloop van den aanval had. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Het kleine kaliber en het ver dragende geweer. (Slot.) (Allg. M. Z., N°. 80.)

De degen van den Pruisischen infanterie-officier. Opsomming van de eischen, waaraan een officersdegen moet voldoen. De Pruisische voldoet niet aan deze eischen. (Allg. M. Z., N°. 80.)

Het nieuwe infanterie-exercitiereglement. Karakter van het op 1 Sept. jl. ingevoerde reglement, overzicht van de ontwikkelingsgeschiedenis hiervan en beschouwingen over den inhoud. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 84—87.)

Denkbeelden met betrekking tot het nieuwe Deutsche exercitiereglement. In de eerste plaats wordt de noodzakelijkheid betoogd om bij het gebruik der tactische vormen met de hevige vuurwerking van den tegenwoordigen tijd rekening te houden; op dien grond is het zwaartepunt geheel naar de verspreide orde verlegd. Overeenkomstig den van ouds geëerbiedigden grondregel, dat de soldaat in het gevecht slechts datgene uitvoert, waaraan hij in vredetijd is gewend, moeten hem bepaalde en doeltreffende vormen als normen worden gegeven en moet daaraan worden vastgehouden. Schrijver opent hieromtrent verschillende gezichtspunten en spreekt het vertrouwen uit, dat het exercitiereglement, hetwelk toen nog niet in het licht was verschenen, aan zijne gedachten verdere uitdrukking zal geven. (Oest. M. Z., Oct.—Nov.)

Het nieuwe Deutsche exercitiereglement voor de infanterie. De algemeene strekking van dit reglement. (M. W. Ver., Band XXXVII, Heft 4.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De manoeuvres der cavalerie. Geschiedkundig overzicht van de oefeningen der cavalerie op groote schaal, en betoog, dat de manoeuvres, zooals zij thans plaats hebben, uit een tactisch oogpunt, geen nut hebben. (Sp. M., 15 Nov.)

De cavalerie te velde. Bespreking van het werk van den Generaal BONIE: *Tactique française. — Cavalerie en campagne.* (Sc. M., Oct.)

Verkeerde behandeling leidt tot ondeugden. Men toont aan, hoe zich bij paarden ondeugden ontwikkelen door verkeerde behandeling in den stal. (Schw. A. u. G., N°. 40.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De batterijsgewijze instructie. Ofschoon schijnbaar het beginsel van batterijsgewijze instructie is ingevoerd, blijft de practijk daarvan nog ver verwijderd. Om dit aan te toonen, wordt de ministerieele aanschrijving van 26 Mei 1888, die de ontwikkeling behoorde te zijn van de algemeene beginselen, neergelegd in Hoofdstuk X der Instructie van 1 Mei 1887, aan een uitvoerige critische bespreking onderworpen. (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

Proeven omtrent het gebruik van schietkatoen als springlading van holle projectielen. Mededeeling van proeven in Italië, Oostenrijk en

Duitschland, getrokken uit de jongste brochure van VON FÖRSTER. (Rev. d'A., Nov.)

Schietproeven bij de Engelsche artillerie in 1886. Mededeeling van het doel en van de bijzonderheden der proeven. (Rev. d'A., Nov.)

Uitwerking van artillerievuur op een electrischen projector. In Oakhampton werd met granaatkartetsen gevraagd tegen een electrische lamp; de afstand was door een afstandsmeter bepaald. Met 16 projectielen verkreeg men op verschillende avonden 1, resp. 6 treffende kogels, de lamp was echter niet buiten dienst gesteld. (De afstand bedroeg ongeveer 1500 M.) (Electrotechn. Zeitschrift, Heft 20.)

Bijdrage tot de ontwikkeling van en de opleiding in het indirecte schot. Op grond van historische feiten wordt de beteekenis van het wapengebruik in vesting- en veldoorlog afgeleid en daarbij aangetoond, dat het steeds de eene of andere verbetering in het gebruik van de lichte en zware vuurmonden was, die aan aanvaller of verdediger het overwicht bezorgde. Vooral het indirecte vuur uit kanonnen, houwitseren en mortieren kwam aan den aanvaller ten goede. In verband hiermede tracht S. aan het gebruik van het indirecte schot uit kanonnen, zoowel in den veld- als in den vestingoorlog, meerdere uitbreiding te waarborgen en doet hij daartoe een bepaalde methode aan de hand, die, naar hij vertrouwt, ook het toekomstig gebruik van het indirecte schot bij veldvuurmonden en geweren zal verzekeren. (Oest. M. Z., Oct.—Nov.)

Oorlogsorganisatie en uitrusting der Italiaansche artillerie. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Park voor ballons-captifs. Mededeelingen van LACHAMBRE betreffende het ballonmaterieel. (Génie Civil, N° 25.)

Herstellen van bruggen. Beschouwingen betreffende de wijze, waarop onderdeelen van groote ijzeren kappen voor bruggenbouw kunnen gebruikt worden. (Génie Civil, N° 26.)

Photogrammetrie. (Centralblatt der Bauverwaltung, N° 45.)

De moderne springmiddelen. (Slot.) Schietpapier, picrinzuur, schietkatoen, nitro-stijfsel, nitroglycerine, dynamiet, knalkwiksilver. (Schw. A. u. G., N° 10.)

Belliet. Vergelijkende proeven tusschen belliet en dynamiet, genomen in Cleveland op de ijzerfabriek van BELL BROTHERS. (Engineering, N° 1193.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

Lichtseinen in zee. Bij Duitsche proeven met magnesiumlicht bleek het, dat de seinen, met een 30 M. hoog geplaatste lamp gegeven, op meer dan 50 KM. te zien waren. (Génie Civil, N° 25.)

De opleiding voor de marine in Duitschland, sedert de laatste 40 jaren. Redevoering gehouden door den Directeur van het marine-onderwijs, den Kapitein ter zee SCHERING, bij gelegenheid van de inwijding van het nieuwe marine-academiegebouw te Kiel. (Allg. M. Z., N° 82—83.)

Torpedowezen. In de Vereenigde Staten is een nieuwe torpedo beproefd, die waarschijnlijk 12 M. lang is en 60 cM. middellijn heeft. Zij wordt door samengeperst koolzuur voortgedreven en electrisch bestuurd. (Engineering, N° 1192.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De depeches van Beaugency vóór de rechtbank der geschiedenis. Naar aanleiding van de ontkenenis van den Heer DE FREYCINET op de beschuldiging van den Afgevaardigde DE MARTIMPREY, dat eerstgenoemde oorzaak is geweest van het verliezen van den slag van Villorceau, door aan den Generaal CAMÓ, die de te Beaugency opgestelde troepen commandeerde, bevelen te zenden, in strijd met die van den Generaal CHANZY, tracht men uit de stukken te bewijzen, dat de Heer DE FREYCINET zich wel degelijk hieraan schuldig gemaakt heeft. (Sp. M., 15 Nov.)

Geschiedenis der nieuwe regimenten. (*Vervolg.*) Korte historische mededeelingen betreffende de vroegere regimenten, die dezelfde nummers hebben gedragen als de bij de wet van Juli 1887 opgerichte. (Sc. M., Oct.)

De veldtocht van 1809 in Tirol, in Salzburg en langs de zuidelijke grens van Beieren. (*Vervolg.*) Het aandeel der Beiersche troepen aan dezen veldtocht. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

De nederlaag der Spaansche *Armada* in 1588. (*Slot.*) Beschrijving van den zesdaagschen zee-strijd, welke aan de vernietiging der *Armada* voorafging. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

De gevechten en slagen uit den Krimoorlog. (*Vervolg.*) Krijgshistorische schetsen, gevolgd door critische opmerkingen. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

De 18de October. Herinnering aan de beteekenis van den slag bij Leipzig voor het Duitsche Rijk. De 18de October is tevens de geboortedag van Keizer FREDERIK III. (Allg. M. Z., N°. 84.)

Het gevecht bij Saganetti op 8 Augustus 1888. (Allg. M. Z., N°. 85—87.)

Uit het dagboek van een keizerlijk Mexicaansch officier. (*Slot.*) Vervolg en slot van dit dagboek, waarin thans de gebeurtenissen in Mexico tot aan de ontbinding van het Oostenrijksch-Belgische vrijkorps worden beschreven. (Oest. M. Z., Oct.—Nov.)

Keizer MAXIMILIAAN I vóór Kufstein in 1504. Eene krijgshistorische schets. (M. W. Ver., Band XXXVII, Heft 4.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Aluminium in vloeijzer. Mededeelingen aangaande den gunstigen invloed van aluminium op vloeijzer met een gering koolstofgehalte, om het beter geschikt te maken voor het gieten van voorwerpen. (Mitth. A. u. G., Heft 18.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Geschiedkundige herinneringen. Bespreking van de Fransche vertaling van H. VON SYBELL, Geschiedenis van Europa gedurende de Fransche omwenteling. (Sp. M., 15 Nov.)

De normaliseering van de rivier de Isar volgens de methode van WOLF. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De oprichting van een gedenkteeken te Saint-Romain-de-Bolbec wegens twee glansrijke feiten in den oorlog van 1870/71. — De nadeelen van het verplicht pensionneeren op een bepaalden leeftijd voor elken rang. — De benoeming van den Generaal MIRIBEL tot commandant van het 6de legerkorps. — Het vaststellen van het beginsel van drie jaren actieven dienst, in de nieuwe legerwet. — Het rapport over het oorlogsbudget. (Sp. M., 1 Nov.)

Veertiendaagsche kroniek. Het toekennen van beurzen aan de leerlingen der militaire school te St. Cyr. — Het nieuwe infanteriereglement. — Het werk van den Generaal PHILEBERT over de tactiek der infanterie. — Drie circulaires. — Het budget. — De school voor militaire geneeskundigen. (Sp. M., 15 Nov.)

Verscheidenheden. Duitschland: Bericht omtrent invoering van een klein-kalibergeweer en van buskruit, dat geen rook verspreidt. Beproeving van een pneumatisch kanon, lang 22,5 M., kal. 30 cM. — Engeland: Organisatie van twee legerkorpsen. Dynamietkanon van MAXIM. Middel om zeer hooge gasdrukken in vuurmonden te voorkomen. Nieuwe buis van dubbele werking, stelsel-Nordenfeli. — Oostenrijk-Hongarij: Formatie van batterijgroepen. — Italië: Bestelling van een pneumatisch kanon van 15 duim (38,1 cM. kal.) — Zweden: Vervaardiging van oorlogsmaterieel. (Rev. d'A., Nov.)

Verscheidenheden. Het plan tot oprichting van een ruitersstandbeeld voor Prins FREDERIK KAREL, bij Berlijn. — Het nieuwe officiersclubgebouw in Berlijn. (Allg. M. Z., N°. 80.)

De parade van het Italiaansche leger en de vloot voor Keizer WILLEM II. (Allg. M. Z., N°. 82.)

Verscheidenheden. Een Fransch bericht over de positie van Frankrijk in Senegal. — Een Italiaansch bericht over de expeditie in Abyssinië (Allg. M. Z., N°. 83.). Een Engelsch oordeel over de Duitsche oorlogsmarine. (Allg. M. Z., N°. 84.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Augustus. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Verscheidenheden. Schietproeven tegen veldwerken in rotsen gebouwd. — Springmiddel voor bergwerken. — Cement met zout water aangemaakt. — Papiere buskruittonnen. — Conservatie van telegraafpalen. — Mortieren op veldaffuiten. — Oprichting van een militaire telegraafschool in Beieren. — Vermeerdering van de hoeveelheid munitie voor de oefeningen der veldartillerie in Rusland. — Nachtelijke schietoefening eener Russische veldbatterij in de legerplaats bij Klementjew. — Oefeningen in den vestingoorlog te Kowno. — De school voor luchtvaart te Chalais. — Oprichting van een afdeling voor ballon-captif bij elk legerkorps in Frankrijk. — Schietproeven met het nieuwe repeteergeweer in Engeland. — Invoering van een bronzen mortier van 9 cM. en van een gietijzeren gecercleerden houtwiter van 28 cM. op hydro-pneumatische affuit in Italië. — Versterking van Rome. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Aluminium in vloeistof. Mededeling aangaande den vloeistof invloed van aluminium op vloeistof met een geringe koolstofgehalte, om het beter geschikt te maken voor het gieten van voorwerpen. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Geschiedkundige herinneringen. Beschrijving van de Fransche verovering van de stad van Straat. Geschiedenis van Europa gedurende de Fransche omwenteling. (Sp. M., 15 Nov.)

De normalisatie van de rivier de Saart volgens de methode van Wöze. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

XVII. Oudwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De oprichting van een bedructen te Saint-Hainé-de-Bolbec wegens twee kluisterke in den oort van 1870/71. — De arbeider van het vruchtig pensioen van een bepaalden leeftijd voor zijn eene — De benaming van den Generaal Mantelet tot commandant van het 6de legerkorps. — Het vaststellen van het bedrag van drie jaren actieven dienst in de nieuwe legerwet — Het rapport over het oorlogsbudget. (Sp. M., 15 Nov.)